

SLOVENSKI UČITELJ

**GLASILO KATOLIŠKIH
VZGOJITELJEV IN
SLOMŠKOVE DRUŽBE
V LJUBLJANI**

LETO XLV — 1944

4-5-6

»Slovenski učitelj« erscheint monatlich • Schriftleitung und Verwaltung in Laibach, Ulica 3. maja 10 • Aufsätze und Zuschriften empfangen die Schriftleiter: für die Mittelschulen Dr. Josef Lovrenčič, Professor an der Lehrerbildungsanstalt, für die Bürgerschulen Dr. Vinzenz Brumen, Professor an der Lehrerbildungsanstalt, für die Volksschulen Johann Štrukelj, Schullnspektor i. R. in Laibach (Ulica 3. maja) • Herausgeber und Eigentümer der Slomšek-Verein in Laibach • Verantwortlicher Schriftleiter Johann Štrukelj • Druck bei Ljudska tiskarna in Ljubljana (Josef Kramarič) • Bezugspreis: für die Studenten 20 Lire, andere zahlen 25 Lire, Ausländer 30 Lire

»Slovenski učitelj« izhaja mesečno • Uredništvo in uprava je v Ljubljani, Ulica 3. maja št. 10 • Članke in dopise sprejemajo uredniki: za srednje šole dr. Joža Lovrenčič, profesor na učiteljišču, za meščanske šole dr. Vinko Brumen, profesor na učiteljišču, za ljudske šole Štrukelj Ivan, šolski nadzornik v pokoju v Ljubljani (Ulica 3. maja) • Izdajatelj in lastnik je Slomškova družba v Ljubljani • Odgovorni urednik Ivan Štrukelj • Tiska Ljudska tiskarna v Ljubljani (Jože Kramarič) • Naročnina: za dijake 20.— Lir, za druge 25.— Lir, za inozemce 30.— Lir

Vsebina 4., 5. in 6. štev.: Dr. Anton Breznik kot človek (S.). — Velikonočno zborovanje Slomškove družbe. — O pomenu jezikovnega pouka (Žnidar Vinko). — Verska vzgoja otroka v družini (L. R.). — Učiteljeve dolžnosti po vojni (Boris Grad). — Sovzgoja (A. P.). — Duševnost, duha, duh (Vinko Brumen). — O izgovoru nekaterih soglasnikov (Glinšek Franc). — O urejanju ljudskega šolstva po svetu (Ivan Štrukelj). — 25 let obstoja pokrajinske šolske založbe. — Spominčice na grob nadzornika A. Peterlina (E. B.). — Književne vesti.

Opozorilo in vabilo

na letošnji občni zbor Slomškove družbe, ki se bo vršil po sklepu odbora v začetku avgusta. Dnevni red, čas in kraj zborovanja bomo pravočasno objavili v »Slovencu«. opozarjamo pa članstvo zlasti na to, da bomo imeli letos volitve za novo upravo, ki naj bi bila odločna, delavna, požrtvovalna za ideale Slomškove družbe. Odbor.

Hranilnica ljubljanske pokrajine

Sprejema vloge na hranilne knjižice in tekoče račune — daje posojila proti zadostnemu kritju — izvršuje navadna in klirinška nakazila ter opravlja vse banč. posle

p r e j

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

S.

Dr. Anton Breznik kot človek

Velik učenjak je bil, a vendar ni bilo na njem nič učenjarskega.

Svojo rojstno vas, svoj lhan, je neizmerno ljubil. Ljubil je domačo hišo, ki stoji ob cesti v senci lip in kostanjev. Ljubil je cerkev na griču, kjer je daroval novo in srebrno mašo, ljubil je podružnici: cerkev sv. Kuniunde na prijaznem Taboru in Sv. Miklavža, ljubil je gozd, ki obroblja domačo vas, ljubil dobrovo in polje. Da, pred vsem polje. Kolikokrat je usmeril svoj korak po stezici med domačimi njivami, kjer je molil brevir, ali pa samo užival poezijo valujočega žita, ožarjenega od poletnega sonca, in vse tajno življenje v njem. Oči so božale blagoslov, ki je rasel iz domače zemlje, pljuča so z užitkom vdihavala njen vonj. Ljubezen do domače grude ga je napotila, da je sadove svojega bogatega znanja položil v zemljo. Žarečih oči je pokazal na njivo in travnik: »To je četrta izdaja moje slovnice!« Bratu je podaril to parcelo kot že marsikatero poprej.

Na svojo družino je bil zelo navezan. Visoko je cenil svojo mater, od katere je prejel svoje visoke umske darove. Preprosta ženica ni bila hodila v šolo, pa je vendar v marsičem prekašala mlajši rod, ki je po več let posedal po šolskih klopeh. Kljub visoki starosti je imela sijajen spomin, bila je živa kronika domačih krajev. Iz materinih spominov je dr. Breznik globoko zajemal, občudoval je svojo preprosto mater, cenil njene originalne domisleke, blagrovano jo je zaradi njenih zdravih, neoslabelih živcev, ljubil jo je po otroško. Misel na mater ga je vedno iznova vabila domov. Pa tudi ostalim svojcem je bil vdan z vsem srcem. Za vsakega posameznika se je zanimal, svetoval, tolažil, pomagal. V vseh važnih zadevah je bila stričeva beseda odločilna. Ni dovolil, da bi nečakinji študirali, ker bi se bili morali z vlakom voziti v šolo. Sploh je bil mnenja, da je inteligence dovolj in preveč. Kmečki otrok, posebno dekle, naj ostane doma, da se ne naleze tuje učenosti.

Koliko prizadevanja in prošenj in dokazovanja je bilo treba, da je dovolil bratovi najstarejši izredno nadarjeni hčerki študij.

»Doma naj bo, dela naj, to bo najboljše!« Pozneje se je dal vendar omehčati.

Ker kot profesor ni imel prilike za dušno pastirstvo, je postal ihanski »kaplan«. Nedeljo za nedeljo je prihajal domov maševat, da je svojim lhancem tako oskrbel drugo nedeljsko »opravilo«. Nič ga ni odvrnilo od te poti, ne mraz, ne zameti, ne vročina. Če je bil še tako zaposlen, si je uredil delo tako, da je vendar opravil v lhanu deseto mašo. S kolodvora je bilo $\frac{3}{4}$ ure hoda. Dr. Breznik je prišel vedno peš; ni maral, da bi bili prišli z vozom ponj. Med potjo je hotel biti sam, ker se je pripravljajal na pridigo. To je povedal vsakemu, ki se mu je pridružil, in ga prosil, naj ga ne moti. Njegove pridige so bile kratke, a vedno globoke, svojstvene in zanimive. Rekel je: »Kdor v desetih minutah nič ne pove, tudi v pol ure ne bo nič povedal.«

Maševal ni hitro in zelo zbrano in pobožno. V počitnicah je zgodaj vstajal, ob 6 je bil že v cerkvi. Na Telovo in ob raznih drugih slovesnih prilikah je

vedno in rad asistiral pri službi božji. Tudi spovedoval je vsako nedeljo, kadar je bil doma.

V počitnicah je vsak dan proti večeru obiskal Najsvetejše v farni cerkvi. Bil je globoko pobožen, a tako naravno, neprisiljeno, kot je bil preprost in naraven v vseh drugih rečeh.

Poznala in spoštovala ga je vsa fara. Saj je bil kljub svoji učenosti tako človeški. Za vsakega je našel pravo besedo, z vsemi je znal kramljati po domače. Ihanci sploh niso občutili, nekateri niti vedeli niso, da je dr. Breznik velik znanstvenik. Zanje je bil le prijazen »Navžarjev gospod«, ki je bil ves njihov.

Zanimal se je za bolnike, jih obiskaval, jih dvigal s svojo vedro besedo, z vedno nasmejanim obrazom. Kjer je čutil revščino ali pomanjkanje, je bolniku tudi kaj »stisnil« v roko. Da je bil odprtih rok, so vedeli vsi reveži v fari.

Prišli so večkrat, pa jim je »Navžarjev gospod« vedno nudil prijazno besedo in obilen dar.

Kadar je bil dr. Breznik doma na počitnicah, je stanoval v »salonu«. Bila je to velika, preprosto opremljena soba brez vsakega udobja. In prav tako je hotel imeti. Rabil jo je le za počitek, sicer je bil itak ves dan zunaj nje. Zanimal se je za vse delo v gospodarstvu ter delil s svojci male in velike skrbi.

Obiskov je bil vesel. Vsakdo mu je bil dobrodošel, nikomur ni bilo tesno v njegovi družbi, kot se dogaja, če govorimo z učenjaki. Bil je plemenit in srčno dober. Zato je videl v sočloveku le dobro. Napake drugih je znal omiliti in zmanjšati ter jih prikazati kot človeške slabosti.

Bil je velik ljubitelj narave. Ni je pesniško opisoval, a občutil jo je z vsem svojim bitjem. Narava mu je bila izvor zdravja in moči. Rad je hodil na dolge sprehode — bil je izvrsten pešec — da si je osvežil glavo od napornega duševnega dela in okrepil pljuča. Morda mu je dala prav ta ljubezen do narave oni zdravi optimizem, s katerim je gledal svet in ki ga je spremljal vse življenje. Še vojska, ki je prinesla toliko težkega, mu ni vzela jasnega pogleda, čeprav je mnogo hudega preстал v zadnjih letih. Iztrgan je bil iz ljubelega okolja. Pot do doma mu je bila zaprta. Izgubil je svoje skromno imetje; bogastva itak ni nikdar imel, saj je sproti vse razdal. Edino, kar je rešil, ko mu je vojska vzela vse drugo, so bili njegovi znanstveni spisi. Ostalo mu je le delo. Šola in znanost. To dvoje je polnilo njegove dneve, ko ga je Ljubljana vklenila in ni mogel preko njenih mej, da bi dal izčrpanemu telesu novih moči.

Delo ga je strlo. Telo ni moglo slediti orjaškemu duhu.

Odšel je, žal mnogo prezgodaj, veliki mož, ki je vse življenje služil svojemu narodu in mu podaril bogato zapuščino.

Velikonočno zborovanje »Slomškove družbe«

Tudi za letošnje velikonočne počitnice je priredila Slomškova družba običajno zborovanje v torek, 11. aprila t. l. Ob pol devetih je bila v marijaniški kapeli sv. maša, pri kateri je zbor učiteljsčnikov in učiteljsčnic prepeval prelepe velikonočne pesmi. Orkester je tudi odlično izpolnil vse odmore zborovanja z odlično izvajanimi glasbenimi točkami.

Takoj po sv. maši je bila v dvorani komemoracija za umrlim odličnim članom dr. Breznikom. Predsednik ga je v kratkih potezah pokazal kot vzornega Slomškarja, učitelj Žnidar pa je iz njegovega življenjskega dela izbral številne pobude, ki jih je prerano umrli učenjak naslavljal na slovensko učiteljstvo, kateremu je v prvi vrsti naloga, da goji in neguje slovensko besedo, ki mora biti središče vsega pouka v ljudski šoli. Zborovalci so ob koncu lepega spominskega

govora, ki je izzvenel kot oporoka, hvaležno zaklicali svojemu vzornemu jezikovnemu učitelju trikrat »slava«.

Nato je predsednik pričel zborovanje s pristrčnimi pozdravi vsem navzočim Slomškarjem, zlasti pa inspektorju pokrajinske uprave Silvu Kranjcu, nadzorniku Bobiču, prelatu Janezu Kalanu, dr. Demšarju, dr. Levičniku, dr. Lovrenčiču, dr. Wraberju, nadzorniku Ločniškarju, župniku Plantariču, salezijancu Lambizerju, številnim redovnim učiteljicam in profesoricam uršulinkam, usmiljenkam in šolskim sestram ter hišnemu gospodarju dr. Pogačniku.

Predavateljica strok. učiteljica Alojzija Rusova je nato predavala o družinski vzgoji. Ker je ta vzgojni kompleks preobširen, da bi ga bilo mogoče obdelati v enem predavanju, je predavateljica obravnavala samo versko vzgojo v družini. Na izbranih resničnih življenjskih zgledih je pokazala, kako prva verska vzgoja sloni izključno na materinih ramah, kako oče nekako pozabi na to svojo dolžnost, vendar je v dobrih rokah, ako je mati dobra in verna. Vodila je poslušalce mimo vseh družinskih in verskih praznikov, ki dajejo družinski vzgoji poseben poudarek, pa tudi dovolj prilike, da se pravilno razmahne. Opozarjala je tudi na vzgojne napake, ki prečesto povzročijo, da se otrok naveliča verske vzgoje in mu postane zoprna. To pa je treba na vsak način preprečiti, ako naj poznejši življenjski pretresljaji mladostnika ne odvrnejo od vere. Vsa družinska verska vzgoja mora biti tako urejena, da deluje vzajemno z življenjem; ako sta ta dva činitelja: vera in življenje, ločena, ni mogoče pričakovati pozitivnih vzgojnih uspehov.

Predavanje je bilo po vsebini tako močno, da so si ga vsi poslušalci želeli tiskanega za zopetno osvežitev. Da bi pa bilo dostopno tudi materam, ki nosijo vso težo te vzgoje, so zborovalci predlagali, naj izide v eni izmed bodočih salezijanskih knjižic. Prelat Kalan je predlagal, naj dobi ta pouk za družinsko versko vzgojo vsak ženin in nevesta, dokler ne bo mogoče le-teh poučiti o njihovih dolžnostih v posebnih šolah ali tečajih. Končno je bilo tudi še predlagano, naj se k okrožnici sv. očeta o vzgoji pripravi potreben komentar in bo potem najbolje služila kot avtoritativna knjiga za vso družinsko vzgojo. Predavateljica pa je še pripomnila, da bi bilo dobro, ako se prevedejo vsi nagovori sv. očeta na novoporočence, ki so v italijanščini izšli, v posebni knjigi.

Bivši okrajni šolski nadzornik Boris Grad je v svojem lepem predavanju pokazal, kakšna naj bo bodoča slovenska ljudska šola. Poudaril je, da bo moralo biti prvo, kar bomo storili po vojni: da priznamo Bogu, kar je božjega, in da zakoreninimo otroka v sveto slovensko zemljo. Bičal je premnoge hibe sedanje šole, ki so bile vzrok neuspehov, in je na njih pokazal podvig nove šole. Vse škodljive vplive, prinesene iz tujine, je odklanjati, zato pa oskrbeti pravičen izbor vzgojne in učne snovi, ki naj bo vsa domača in domorodna. Skrbeti je treba za dober učiteljski naraščaj; kajti ni še vsak učitelj, ki je dovršil učiteljske. Nadaljnja skrb veljaj šoli, zasilnim učilnicam in zgradbi novih šol, ker so dosedanje šole skoraj do dveh tretjin porušene. Skrbeti bo treba tudi za bolehe otroke, ki bodo pod skrbno nego — v gozdni šoli — dosegli polnovredno izobrazbo in tudi vršili polnovredno delo v življenju. — Za vso tisto mladino pa, ki ji je vojna onemogočila učenje v šoli, bo treba oskrbeti potrebne nadomestne tečaje in izpopolnitve, da ne bodo hodili še v šolo, ko jih bo že drugo delo nujno klicalo. — Vsak učitelj se mora vprašati: kaj me čaka? in kakšna je moja dolžnost?

Predavanje je bilo tako vsestransko polno in močno, da so zborovalci želeli podrobnejšo razpravo o tem na posebnem nedeljskem zborovanju, ki naj ga Slomškova družba čimprej pripravi.

Prof. dr. Maks Wraber je v kratkem in klenem predavanju orisal Slomška kot svetniškega in idealnega vzornika slovenske vzgoje, slovenske šole in slovenskega učiteljstva. Njegov vzorni lik je tako silen, tako vsestranski, da je

nujno, da z mogočnostjo in silnostjo svojega vzgojnega vpliva zavlada vsemu slovenskemu šolstvu. Zato so podružnice Slomškove družbe potrebna nujnost tudi na srednjih in visokih šolah, da se razširi Slomškov duh povsod, kjer se dela za vzgojo naroda. Za boljši preudarek tega močnega predavanja se je izrazila splošna želja zborovalcev, da ga prinese »Slovenski učitelj«.

V razpravi so se oglasili s svojimi pripombami: Golobič, Lavrič, kat. Žuzek, prelat Kalan, salezijanec Lambizer, župnik Plantarič, Krista Hafner, Vider i. dr.

Ob koncu se je predsednik iskreno zahvalil vsem zborovalcem, predavateljem in govornikom in končal zborovanje. Odhajajoči so trdili, da je bilo to zborovanje v zadnjih letih najlepše in močno ter udarno kakor ob katoliškem shodu...

Žnidar Vinko

O pomenu jezikovnega pouka

(V spomin pokojnemu A. Brezniku.)

Velika noč 1944.

K Bogu je odšel po dobro zaslužen plačilo veliki ljubitelj naše besede, jezikoslovec in slovníčar dr. A. Breznik. O njegovem kulturnem delu so ob tej priliki mnogo že pisali, mnogo še bodo, vsakdo mi bo pritrnil, da si ne moremo misliti kulturnega Slovenca, zlasti pa ne slovenskega učitelja, ki ne bi posegal po njegovi slovnici in pravopisu, in ki mu morata biti pri pouku nujna priročnika. Upravičeno je dejal govornik ob pokojnikovem grobu, da je bil Breznik preko teh dveh del učitelj vsemu slovenskemu narodu. Ni moj namen obnavljati tega, kar so že o njem zapisali strokovnjaki. Hočem povedati le nekaj misli o pomenu in važnosti jezikovnega pouka in razvijanje teh misli bodi velikemu ljubitelju našega jezika, resničnemu rodoljubu in iskrenemu prijatelju učiteljskega stanu v hvaležen in skromen spomin.

V teh prelomnih časih Slomškova družba naglaša, da spričo pojavljajočega se brezboštva hoče obdržati in obnoviti krščansko šolo. Ker se pa mnogi ogrevajo tudi za internacionalizem, je nujno, da zahtevamo tudi slovensko šolo! V vsem šolskem življenju naj vlada pristen slovenski duh, osrednji krog vsega kompleksnega, enotnega in delavnega pouka bodi črpanje iz slovenskega kulturnega izročila, zakoreninjevanje mladega rodu v slovensko miselnost in jedro vsega šolskega dela naj bo pouk slovenske besede.

V vrsti vprašanj, ki se vsakomur sprožijo ob besedah »slovenska šola«, se ustavljam ob na videz nevažnem problemu jezikovnega pouka. Čim imenujem slovníčni pouk, pravorečje, pravopis, jezikovne in spisne vaje, se je marsikdo brzkone zdrznil, češ saj stojimo pred mnogo bolj aktualnimi problemi. Kdo drugi bi mi morda dejal, da je pouk slovnice nekaj zastarelega, ki ne spada v moderno šolo. Tretji se pa ogreva za različne tipe ljudske šole: kmečko, industrijsko, versko, laično in za gornji problem kratkomalo nima časa. Poudarjam, da zahteva večjega uvaževanja jezikovnega pouka ni anahronizem, temveč je delni zaključek razmišljanja, v čem so vzroki, da kljub tolikemu prizadevanju moderne pedagogike uspehi današnje šole niso zadovoljivi, čemu vprav ljudje, ki imajo z mladino opravka v višjih šolah, tožijo, da poizkusi slovenske moderne šole niso dali tega, kar so obetali, in često ne dosežejo, kar je dosegla stara šola.

Ne bo torej škodovalo, če povem nekaj misli: 1. o kulturnem pomenu jezika, 2. o vrednosti jezikovnega pouka z vidika znanstvene pedagogike in 3. o večjem uvaževanju slovníčnega pouka za nadaljnje jezikovno izobraževanje, kar velja predvsem za mestne in okoliške šole, predvsem zaradi navezanosti ljudske

šole z vsemi ostalimi šolami, ki morejo nadalje graditi le tedaj, kadar so dobri in trdni temelji.

Jezik je osnovna narodna in socialna vrednota, jezik je sredstvo izražanja in medsebojnega razumevanja, čist jezik je duša naroda. Z besedo moremo izraziti najbolj nelepo pa tudi najbolj vzvišeno misel. V jeziku se odraža vse narodovo mišljenje, čustvovanje, stremenje, vse svojstveno narodovo doživljanje, v njem je narodna tradicija nastala od časov naših prvih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda pa skozi stoletja do danes. Če naj se izrazim z Zupančičem, tedaj je »v slovenščini shranjena vsa skrb in gorečnost naših verskih učiteljev, ves up in strah Prešernov, vsa šegavost mladega Levstika in njegovih poznejših let, eleganca Stritarjeva, otožnost Gregorčičeva, borbenost in tišina Cankarjeva, jecljanje Aleksandrova in melodioznost Kettejeva. Strune vseh teh in še mnogih drugih morajo brneti v nas, ako hočemo slovenski besedi dati vso polnost in sočnost pravega občutja«. Jezik je torej živ organizem in sveta dolžnost vsakega Slovenca je, da se vanj resnično poglobi, da ga povsem obvlada, da ni le pismen, temveč slovensko pismen.

Jezik je tudi predmet znanstvenega raziskovanja in jezikoslovec je le zapisovalec skritih jezikovnih postav. Zapisana slovnica je plod temeljitega in dolgotrajnega dela, slovnični zakoni so zakoni jezikovnih mnogoličnosti, ki so nastali in znanstveno utemeljeni historično, primerjalno in po večinskem principu. In kje naj živi klasično izražen in znanstveno utemeljen govor, če ne v šoli, v prosvetnih in kulturnih organizacijah in na odru? Če ga ne bo tu, bo še manj na vzvišenih mestih! Val naturalizma in materializma, ki vse duhovno in plemenito tišči k tlom, je tudi pravilni in estetski govor hotel potlačiti v vsakdanjost, neurejenost in surovost. Če pomislimo, da so šola, kulturno-prosvetna društva in gledališče edine ustanove, kjer je čistemu knjižnemu jeziku, tej največji narodni umetnini, skrb mogoča, tedaj se vprav mi ne smemo ukloniti temu modnemu toku, ki povsod ruši avtoritete in hoče umazati svetinje. Mi živimo sicer med ljudstvom, ki ne govori čistega jezika in je varuh osnovnega govora — narečja. Jezik, ki ga gojimo v šoli, mora biti sad tenkočutnega poslušanja tega živega, ljudskega govora, vrh in združitev vseh jezikovnih lepot in vsega narodovega besednega bogastva. Četudi knjižnega govora res ne najdemo med ljudstvom, ga bomo vseeno spoštovali kot vrednoto, gojili ga bomo v šoli in približali mojstrom klasičnega slovenskega izražanja. In slednjič, če naj šola z jezikovnim poukom tudi narodnostno in umetnostno vzgaja, tedaj si tega ne smemo zamišljati ob golem pripovedovanju ali ob nabreklih frazah, temveč ob resničnem spoznavanju narodnega blaga, predvsem jezika, v katerem so izražene prelepe besedne umetnine, ob čisti besedi, ki je služila in naj še služi za najbolj plemenit človekov duhovni in duševni izraz.

Jezikovni pouk je že od nekdaj izredno upoštevan in mu gre med vsemi predmeti, ki jih uči učitelj, najbolj odlično mesto. Tako je poudarjal naš vzornik Slomšek, tako uči moderna pedagogika. Teža so se držali vsi dobri učitelji, le v zadnjih desetletjih, se zdi, da so nekateri jezikovni pouk, zlasti slovnico omalovaževali. Pod vplivom tujih pedagogov so se navduševali za to, naj šola daje učencem raje več praktičnega znanja za življenje, slovnica pa naj se umakne, ker da je le nepotreben »dril«, potrebna le onim, ki gredo naprej v klasično gimnazijo, vsem ostalim pa da je povsem nepotrebna, ker v njej ni bistvenih praktičnih koristi. Prav je, da gre šola vzporedno z življenjem, saj absolutno velja stari latinski aforizem »non scholae, sed vitae discimus«, tudi res nočemo slovnice, kakršna se je učila včasih, da bi ves slovnični pouk natezovali le na pravila ali že zdavnaj izguljene primere, vendar zato še ni razloga, da ta pouk v celoti zavržemo, niti ga ne smemo omalovaževati, ker so v njem velike pedagoške vrednosti. V slepi zaverovanosti v načelo, da dajmo učencu čim več praktičnega znanja za življenje, je moderna šola marsikje zašla v prvi enci-

klopedizem, učni načrt je »naročal«, naj učimo celo vrsto predmetov. Ves pouk je bil pravo hlastanje po »praktičnem« znanju, po čim obširnejši materialni izobrazbi. Premalo pa je bilo vaje v tem, da bi si učenec znanje tudi osvojil, premalo smo vadili logično mišljenje, premalo razvijali in disciplinirali otrokove duševne sposobnosti, vse premajhen je bil poudarek po formalni izobrazbi.

Po pojmovanju znanstvene pedagogike vpliva resnična izobrazba na duševnost v trojnem smislu. Gregorčič je dejal preprosto: »Le tisto omiko štejem za pravo, ki voljo zadeva, srce in pa glavo!« Prvič gre za izobrazbene vsebine. S temi se večja izobrazbeno bogastvo, že pridobljene izobrazbene vsebine se z novimi dopolnjujejo, omogočajo lažje razumevanje poznejših vsebin, znanje se bogati in dopolnjuje. Nova spoznanja odpirajo nove vidike ter osvetljujejo nove strani našega vnanjega in notranjega sveta spoznavanja. Tako izobrazbo imenujemo materialno izobrazbo.

Drugič pa na otrokovo duševnost, ki je v svojem razvoju naravnost bujna, odločilno vpliva izobraževanje samo, t. j. prehajanje izobrazbenih vrednot v njegovo kulturnost. Pri tem prehajanju se razvijajo zlasti duševne sposobnosti, ki sodelujejo pri procesu izobrazbenega osvajanja, predvsem se razvija pri tem že prirojena inteligentnost. Te sposobnosti je treba razvijati in izostriti s prav posebno pozornostjo, da more mlad človek prihajati do kulturnih vrednot čim lažje, čim globlje in čim samostojneje. O učencu, ki mu je šola razvila te dispozicije, pravimo, da mu je dala dobro formalno izobrazbo.

Tretjič pa moramo poudariti to, kar je odkritje moderne psihologije, da izobraževanje vpliva tudi na ono plat duševnosti, ki močno odloča na človekovo vrednotenje in hotenje. Teža prevažnega vpliva se toliko ne zavedamo, ker je bolj podzavesten. Ob različnih izobrazbenih vsebinah razvijamo tudi dispozicije za človekovo vrednotenje in na njem fundirano hotenje. Formalna izobrazba umskih in vrednotno usmerjajočih sposobnosti je mnogo važnejša kot vsa druga le zunanje sprejeta materialna izobrazba. Ima svojo prednost tudi pred spominskim znanjem. Zaradi prenatrpanosti učne snovi in uvažujoč dejstvo, da spominske sposobnosti nimajo vsi v enaki meri, preide spominsko znanje često v podzavest in pozabljenje, dočim razvite duševne dispozicije ostanejo, se utrdijo in izostrijo ter so človeku vodnik in pomočnik ob vsakem novem umskem ali etičnem problemu. Pomen formalnih dispozicij utemeljuje tudi moderna analitična psihologija. V Vebrovi Etiki citamo: »...čim številnejše in čim konstantnejše doživljamo vsaj formalno pravilna mišljenja in vrednotenja, tem večja postaja tudi dispozicija za materialno (t. j. objektivno pravilno) mišljenje oziroma vrednotenje«.

Vprav v formalni izobrazbi je poglavitno jedro osnovnošolskega jezikovnega pouka. Z vajami iz glasoslovja, oblikoslovja, sintakse in delno tudi iz stilistike, skratka z vajami v pravilni rabi jezika se učenec priuči, v čem je miselni stržen pravilnega slovenskega izraževanja, uči se logičnega mišljenja in ne preširokega pa tudi ne preozkega zadevanja pojmov; s pravopisnimi in spisnimi vajami pa se priuči misel tudi pravilno in lepo napisati ter vsa ločila tudi utemeljiti. Tudi jezikovni diktati so potrebni, kajti ob njih se učenec vežba istočasno v gibnem, vidnem in slušnem dožemanju, skratka, diktat je zelo naporna vaja, ker zahteva pravega koncentriranja duševnih sposobnosti.

V smislu gornjih izvajanj moremo tudi predpisane učne predmete razdeliti v one, pri katerih gre predvsem za izobrazbene vsebine, in one, ko ob podajanju znanja razvijamo v otroku tudi formalno izoblikovanost umskih in čustvenostremljenjskih dispozicij. Jezikovni pouk, čitanje ter spisne vaje pa tudi ostale jezikovne discipline, pri katerih gre za etično in estetsko doživljanje, vse to spada v gori označeno drugo vrsto.

Z jezikovnim poukom v najširšem pomenu besede gojimo celo vrsto duševnih sposobnosti, vadimo logično mišljenje, točno pojmovanje in izraževanje, koncentriranost in pažnjo, skratka ta pouk more biti prava duševna telovadba; ob njem uvajamo učenca tudi v duševno discipliniranost, gibčnost, živahnost, vedno večjo samodelavnost, ob vsem tem pa tudi v slovensko miselnost, zato ga prav gotovo ne gre zanemarjati, niti ne omalovaževati. Res je sedanji učni program preobširen, toda pameten učitelj bo izbral boljše od dobrega, koristnejše od koristnega in se bo vedno ravnal po starem pedagoškem reku: »non multa, sed multum« (ne mnogo po besedah, temveč po vsebini in globini). Ne bo hlatal po vsem mogočem, temveč bo učil najvažnejše in ob tem bo navajal učence v samostojno mišljenje, v kritično presojanje in vrednotenje.

Preidem v kratkem na praktične potrebe, ki tudi govorijo za veliko uvaževanje jezikovnega pouka. Tudi ti razlogi veljajo za vse ljudske šole, prav posebno pa za mestne, okoliške in one, ki imajo z mestom dobre prometne zveze, ki torej pošiljajo vsako leto mnogo mladine v višje šole. Ne bom omenjal, da vprav danes življenje skoraj od vsakogar zahteva, da ume napisati pismo ali prošnjo; v vsem medsebojnem življenju je dalje premnogokrat zavisno ne le od nastopa, temveč tudi od besede, ki jo rabimo, in kako jo rabimo. Še več, vprav danes je marsikdo v položaju, da mu je treba samostojno presoditi, kaj je prav in kaj ne, kaj je vredno in kaj vodi v pogubo, ko marsikdo ne bi zašel v zмотo, če bi bil v stanu samostojno oceniti živo ali napisano, resnično ali varljivo besedo. — Tudi praktični poklici govorijo v prid moji zahtevi. Naj omenim samo najbolj mehansko delo naših številnih strojepisk. Tudi zanje je absolutno potrebno, da pojmujejo, kaj se skriva za besednimi podobami; da umejo, kaj njihovi gibčni prsti udarjajo po pisalnem stroju, ker v obratnem slučaju smo sokrivi poniževanja teh strojepisk v pravcate, človeškega dostojanstva nevredne avtomate. — Dalje naj poudarim, da živimo v dobi, ko je za vsakogar aktualno tudi učenje tujih jezikov, kar ni mogoče, oziroma je vsaj zelo otežkočeno, če ne znamo slovnice materinskega jezika.

Učenci, ki gredo v višje šole, morajo pa sploh s seboj prinesiti temeljito jezikovno znanje. Vedite, da v nižji srednji šoli pouk materinščine in najmanj dveh tujih modernih ali klasičnih jezikov obsega večino učnih ur, in da se zlasti prvošolcu klasične gimnazije ob pouku latinščine stavlja obupne težkoče, če že iz ljudske šole ne prinese temeljitega jezikovnega znanja. Prav v tem pogledu je marsikje mnogo pogrščenega. Poudarjam, da jezikovni pouk ni le mehansko čitanje, spominsko obnavljanje, temveč tudi obvladovanje jezika s strani deskriptivne slovnice. Če bi učiteljstvo to zahtevo bolj upoštevalo, tedaj bi tudi ne bilo tolikšnega razdora med ljudsko in srednjo šolo, kajti profesorji srednjih šol večkrat le upravičeno godrnjajo, da jim ljudska šola pošilja vedno slabši naraščaj s prešibkim in nezadostnim jezikovnim znanjem.

Z vsem tem sem hotel povedati nekaj načelnih misli o pomenu in važnosti jezikovnega pouka in o uvaževanju pravičnega govora pri vsem šolskem delu. Te misli sem posvetil velikemu ljubitelju našega jezika, pokojnemu dr. Antonu Brezniku. O teh stvareh sem se z njim osebno pogovarjal in pokojnik mi je sam dejal, da je o tem problemu treba učiteljstvu povedati nekaj odločnih besedi. Sledil sem mu, ker je on dobro vedel, v čem so s te strani težave in pogrške današnje šole.

Na njegovi spominski podobici so natisnjene sledeče besede iz Siraha: »Kateri uče, morajo biti ne le sami zase učeni, marveč tudi drugi morejo po njih postati prav učeni v govorjenju in pisanju.« Če se poglobimo v Breznikovo delo, spoznamo, da je on materinski jezik spoštoval kot najvišjo umetnino in ga raziskoval z edinstveno znanstveno vneto. Če mu samo v spoštovanju te osnovne narodne vrednote sledimo, tedaj moremo delno učeni, t. j. umsko in srčno oblikovani postati tudi mi in po nas mladina, med katero gremo.

Verska vzgoja otroka v družini

Posebno važno je bilo vse čase, najbolj pereče pa je danes vprašanje družinskega vzgojeslovja, ki obsega vso pripravo na skupno družinsko ognjišče, izbiro zakonskega druga, družinsko rodoslovje in nato vzgojo otroka pred rojstvom, v detinski, otroški in mladostni dobi in dalje — vse do tja, ko zapusti zrel človek domače ognjišče ter stopi v nov družabni krog. Vsega tega bi v kratkem predavanju ne mogli obdelati, zato se omejimo le na versko vzgojo otroka v družini.

Gotovo si želimo, da bi dobili oris vsestranske in popolne vzgoje v družini, ki bi dala tako trdne temelje, da bi mogla šola graditi dalje. Kje bomo iskali vzor take družinske vzgoje — ali morda tam, kjer se poudarja za največjo važnost nega telesa in kje se duh usmerja le v tostranost, s čimer se zanemarja in zabrisuje poglobitveni cilj človekovega življenja. Za vzgojo je toliko poizkusov kakor za zdravljenje hripe. Soseba svetuje čaj, druga žganje, lekarnar kapljice, zdravnik injekcije, mati pa le mir in počitek, kar ima še najboljši učinek. — Mnogo vzgojnih knjig vseh vrst najdemo na pedagoškem knjižnem trgu, saj pravi sv. oče Pij XI. v svoji okrožnici: »Toliko se o vzgoji še nikoli ni razpravljalo. Iščejo, navajajo in obravnavajo se pota in sredstva, da bi se ustvarila nova in resnično uspešna vzgoja, ki naj bi nove rodove neizogibno pripeljala k tako zaželeni sreči na svetu.«

Razen tega poudarja sv. oče, da je pravi namen vzgoje nadnaravni človek in je zato vsestranska in popolna le krščanska vzgoja, ki je izredno važna za vso človeško družbo. Dušam gojencev hoče preskrbeti večno srečo v nebesih, človeški družbi pa najvišje in plemenito sožitje, kar je največja blaginja za svet.

Do vzgoje otrok imajo pravico in dolžnost Cerkev, družina in šola. V nadnaravnem redu pripada prvo mesto vzgoje Cerкви, ker razpolaga z vsemi sredstvi za dosego človekovega namena, večnega zveličanja. Družini pripada vzgojno mesto pred državo. Njena naloga je verska in moralna, fizična in državljanska vzgoja, v kolikor je ta v zvezi z vero in nrvnostjo, pravi sv. oče Pij XI. In spet beremo v isti okrožnici papeževe besede: da »pripada vzgojno poslanstvo predvsem in nadvsem v prvi vrsti Cerкви in družini in sicer po naravnem in božjem pravu na nenadomestljiv način«. — Vzor in Učenik vzgojiteljev je Jezus sam. Metodika in psihologija sta torej dobri, če upoštevata Njegov nauk, kajti vsak problem, vsako vprašanje najde odgovor in rešitev v Njegovem nauku.

Za cilj vzgoje je postavil Locke dobro vzgojenega svetnega človeka. Pestalozzi je poudarjal čisto človečanstvo. Sv. oče pa po božji zamisli postavlja za cilj vzgoje oblikovanje pravega kristjana, torej nadnaravnega človeka, ki ga nadnaravna luč razsvetljuje, da po nauku Učeničevem misli in presoja.

Najvažnejša naloga krščanskih staršev je zato verska vzgoja otrok. Zakaj ta naloga ni več sama po sebi umevna katoliškim staršem? V prvi polovici preteklega stoletja so se po naši domovini odvijale in ustanovljale šole — sprva nedeljske, potem tudi — zlasti v mestih — redne ljudske šole, ki so bile močno verskega duha. Briga staršev za verski pouk, zlasti za pouk v zakramentih, je prenehala, ker so jo nadomestili dobri duhovniki, ki so bili učitelji v teh šolah. V mestih so starši pošiljali otroke v samostanske šole, kjer so bili deležni vsestranske verske vzgoje, tako so jo starši pač s svojih ramen položili na šolo. Staršem je navidezno preostala le vzgoja otrok do šestega leta, dotlej pa so se jim zdeli otroci premajhni za verska dojetanja. To je bilo zmotno, krivo je bilo tega prosvetljenstvo, ki je širom po svetu s svojo zmoto prodrlo v družinskega duha. Seveda ne moremo tega posplošiti, saj vemo, da so največje

osebnosti, najbolj ljubki prijatelji otrok izšli iz vernih družin, kjer so uživali vso lepoto družinske verske vzgoje. Sv. Terezija Deteta Jezusa, sv. Janez Bosko i. dr.

Čisto zmotno je mnenje, da otrok v predšolski dobi ni zmožen in dovzeten za versko vzgojo. Rousseau je to zmoto zastopal in je našel, žal, premnogo posnemovalcev. Kdor veruje v božji izvor otrokove duše, razume, da ima otrok božje poteze in ima poleg drugih dispozicij tudi versko, ki se dopolnjuje in udejstvuje z vplivom okolja. Praviloma se versko življenje otrokovo razvije pod vplivom verne osebnosti in to je največkrat — mati. Že po naravnem redu mora mati otroka preskrbeti s telesno in duševno hrano. Mati stoji pred vsakimi vrati otrokovega novega spoznanja in novega doživetja, tudi verskega.

Oče, ki je prezaposlen, se kmalu privadi na to stališče in rad pozabi na dolžnost, da bi moral materino verskovzgojno delo v otroku poglobljati, dopolnjevati in zaokrožiti. Kako sveta je podoba Finžgarjevega očeta, prežetega z vero, ki jo je družil z odpuščajočo ljubeznijo in je z izrekom po rožnem vencu pozabil na vse, kar so otroci podnevi napak storili. Kako lep je prizor v romanu »Oče Damijan«, ko kleče trije razboriti fantiči složno drug poleg drugega in jim spričo Križanega lega na obraz globoka in mirna resnost. Rod za rodom mladih de Veusterjev se je vzgajal pod križem na dvorišču. Zares, dobra šola! Mati pa je vsak večer vzela iz omare knjigo Življenje svetnikov ter je brala iz nje na glas. Otroci so se te ure najbolj veselili. — Današnja družinska verska vzgoja sloni res navadno samo na materinih ramah. Kolikšna škoda! Teoretiki verske vzgoje poudarjajo kvarne posledice očetovega odtegovanja tej najvažnejši nalogi, ker kvarno vpliva na razvoj osebnosti mladega rodu kakor tudi na značaj ljudske vernosti.

Otrok se polagoma vrača v svet vernosti. Najprej samo posnema; s tretjim letom se začenja skromno versko doživetje. V četrtem in petem letu z razvojem mišljenja doprinaša znanje in spoznanje do poglobitve. Otrok še ni zmožen abstraktnega mišljenja, zato so vse začetne predstave poosebljene. Mnogokrat je očetova oseba otroku predstava za Boga. Če je oče trd, strog, mrk, potem si otrok tudi Boga predstavlja takega. Ako pa je oče dobrotljiv, mlk, tedaj otrok kaj rad v njem išče podobnost božje Dobrotljivosti. Ščasoma to primerjanje obledi; izgine pa ne čisto.

Tu torej obstoji velika odgovornost očetova, katere se vse premalo zavedamo.

Otrokova vernost je sprva čisto egocentrična in samo prosi in prosi za vse mogoče stvari. Polagoma postaja altruistična, ko moli za starše, brate, sestre, pa tudi za živalce in cvetice. — Otrok trdno veruje, da bo njegova molitev uslišana, če bo le dovolj pobožno molil. Tudi čudež zahteva. Še v šolski dobi si želi čudežne rešitve težke naloge. Otrok veruje v čudeže, jih ljubi in prosi zanje. K temu pripomore čtivo in pripovedovanje legend. Mati je bila več tednov v smrtni nevarnosti in ker se ni vrnila, je devetletni hčerkici v žalosti rekla teta: »Kaj pa, če mamice ne bo več domov?« »Saj imamo Jezusa. Ko bi njega ne imeli, bi se gotovo ne vrnila, tako pa se bo,« je otroško zaupno odgovorila deklica in je s tem vsem vlila novega upanja. Otrok si še pozno v šolski dobi prosi znamenj božje volje. Dva primera iz knjige »Katholische Familienerziehung«: Otrok je bil pri spovedi. Med nevihto je ostal še v cerkvi in je pretehtaval, je li bila spoved veljavna ali ne. Ker je grmelo, je sklenil, da bo štel. Če bo zaštel potem, ko bo odštel do 10, je spoved veljavna. K sreči je zaštel 11 in otrok je bil pomirjen. — Drugi otrok je razmišljal, če se Bog še jezi nanj, in si je želel božjega odgovora na svoj način. Zvečer je položil zaprte kostanjeve ježice na okno. Te naj bi se »v znak božje ljubezni« čez noč odprle. Če bi ostale zaprte, bi bil to znak božje jeze. Ponoči je veter zmetal vse ježice na tla in tako otrok ni dobil odgovora.

Z druge strani otrok zopet pričakuje hitrega posega kazni ali plačila s strani svetnikov in angelov, pa tudi s strani hudobnega duha. Spranger pravi, da si otrok slika svoje okolje magično. Na to otroško vero je vezana morala, čeprav primitivna. Misel na nebesa, vice, pekel, zemeljske kazni in plačilo tvorijo motiv za otrokovo etiko. Ko si predstavlja Boga, ki je povsod in vse vidi, angela varuha, ki se veseli dobrih dejanj otrokovih, spomin na Jezusovo otroško dobo varujejo otroka zlih dejanj in podpirajo dobra dejanja.

Te vrste otrokove vere — poudarjanje lastnega jaza, posebljanje nebeških duhov, vera v čudeže in kazni in plačilo s strani svetnikov se najdejo v veri vsakega otroka. Tekom otroške dobe se s pravilno vzgojo izgublajo bolj in bolj. Središče otrokovih molitev ni več samo lastni jaz, ampak drugi. Spozna tudi, da je Bog duh, izgubi »čudežno vernost« in prosi Boga za pomoč, ki se izkaže brez zunanjih čudežev v vodstvu našega življenja. Etika prehaja vedno više k zavesti o dolžnostih, o lepoti dobrega in k stremljenju po božjem vzoru. Te spremembe se v otroku izvrše brez kakih pretresljajev s pomočjo pravilne vzgoje. Pretresljaji nastopijo šele v pubertetni dobi, ko na mesto avtoritete stopi lastno mišljenje, s katerim preceja vse otroško doživljanje. Tudi dobra otrokova vzgoja ne obvaruje mladoletnika popolnoma pred spremembami in mnogo jih je zašlo v nevero kljub verski vzgoji. Fr. Schneider, pisatelj knjige »Katholische Familien-erziehung«, in Winkler primerjata mladostnika z vrenjem vinskega in sadnega soka. Čim boljše je bilo grozdje, tem boljše je vino, ko se ustali. Versko dobro vzgojen otrok je po mladostni dobi podoben dobremu, ustaljenemu vinu, versko brezbrizno vzgojen pa le sadnemu moštu.

Verska vzgoja v prvih otroških letih je torej za obliko in globino otrokove vernosti in etičnosti, pa tudi za vernost in etičnost mladostnika in odraslega človeka največje važnosti. Zato se čudimo, da je o verski vzgoji otroka tako malo literature. Slovenska literatura, ki obsega snov o družinski vzgoji: Krščanska mati (Seigerschmied), Otrok (Volc), Iz duhovnega življenja družine (Gra-fenauer).

Največjo odgovornost za versko vzgojo otrok nosijo starši in je zato potrebno, da dosledno živijo po veri in v skladu s Cerkvijo. V družini naj versko ozračje preveva vse skupno življenje, kar daje versko vsebino in se otrok polagoma vrašča vanjo. Vendar so tudi napačne metode, ki učinkujejo prav nasprotno pri vsej pobožnosti staršev. Tu ne velja načelo: čim več, tem bolje. Tudi v verski vzgoji je to, kar je »preveč«, je zoprno in se že otroku upira, ali pa izbruhne v pubertetni dobi duhovna prenasitost.

Pobožnost odraslih ima včasih resno, strogo, neljubeznivo, mrko potezo. Zdravilno je, da tudi otrok vé, da je božje Veličastvo pravično, zato naj nas strah božji varuje pred grehom. Toda otroško naravo priteguje k Bogu Njegova ljubezen. Zato so hrepenenje, vrisk, petje, veselje v verskem življenju otroku dragocenejše kakor strah, trepet, resen molk in solze. Jean Paul zahteva v otrokovem okolju mnogo vedrine, kajti vedrost so nebesa, kjer razen strupa vse uspeva. Vedrina in združitev s Kristusom spadata skupaj. Le pogledjmo našega Slomška: radost in veselje odsevata iz njegovih pesmic, iz poučnih basni in sestavkov. Pokojna Marica Nartnikova je prinašala veselje, kamor je prišla, in je znala tako neprisiljeno versko vzgajati svojo mladež, svojo nečakinjo. Tudi matere na vasi je učila, kako naj versko vzgajajo svoje malčke. Škof Keppler je v svoji knjigi »Več veselja« v »galeriji veselih ljudi« postavil na prvo mesto sv. Frančiška Asiškega. Tudi pri nas imamo še — hvala Bogu — verne družine, ki tudi v trpljenju jasno sevajo drugim na poti k Bogu. Eden ali drugi izmed vas je morda domačim »sonček« v družini — najlepši znak, najboljši dokaz, kako lepa je morala biti njegova otroška verska vzgoja, kjer se je duša tako poplemenčila. Ze sv. Avguštin opozarja na drugo pismo sv. Pavla Ko-

rinčanom, kjer pravi apostol: »Samo veselega darovalca ima Bog rad.« Po tem izreku naj bi se starši ravnali.

Velika ovira uspešne verske vzgoje je neprestana graja, kaznovanje, vli-vanje strahu, preveč verskega pouka, predolga molitev, zaviranje otrokovih razvedril z molitvijo. Vse to vzbuja v otroku nerazpoloženje, ki ga v poznejših letih morda popolnoma odvrne od molitve. Saj celo odrasli ne razlikuje vedno med vsebino in obliko, še doraščajoči redko, nikdar pa ne razlikuje tega otrok. (Dalje.)

Boris Grad

Učiteljeve dolžnosti po vojni

Iz dobe v dobo živimo hitreje. Ono počasno, lagodno življenje, v katerem so se dogodki vrstili polagoma, rekel bi po predpisani poti, je že davno za nami. Danes je treba živeti odprtih oči, napetih čutov, treba je spremljati vsa doga-janja, jih razumno razporejati, izvesti pravilne zaključke in takoj zavzeti pravo stališče, da nas dogodki ne preHITE in ne postavijo pred izvršena dejstva, ki bi bila tako življenju posameznika kot življenju naroda morda škodljiva.

Zato nikakor ni prezgodnje vprašanje o učiteljevih dolžnostih po vojni, ker zahteva vsaka naloga, posebno pa ta, resne, premišljene in vztrajne priprave.

Vsi čutimo: na pragu nove dobe stojimo. Dobe, ki zahteva od nas napona vseh duševnih in telesnih sil; ki se ne zadovolji s kolebanjem in slepomišljenjem, temveč nas postavlja pred takojšnjo izbiro za svetlobo ali senco, za resnico ali laž, za življenje ali smrt.

Kdor je v jedru zdrav in duhovno močan, stoji čvrsto in neomajno na poti življenja, čeprav je sam brez opore v borbi in viharju. Še prav posebno velja to za vzgojitelja, ki naj je posredovalec vsega dobrega in lepega, kar je narod tekom stoletij z delom in trudom v plemeniti tekmi s sosedi ustvaril in sprejel v svojo zakladnico, da po svojih posrednikih izroči mlademu rodu.

Zoper pozitivne sile se danes po vsem svetu in na vseh poljih vrši silovit napad brezbožnega komunizma. Celo stoletje je tajno izpodkopaval temelje življenja v družbi, vtihotopil se je v gospodarstvo, v prosveto, v naše javno in zasebno življenje. In ko je tako miniral vse, kar je bilo zdravo in čvrsto, je pokazal svojo pravo pobodo in pričel v krvi utapljati, kar se mu je ustavljalo in protivilo.

Danes smo sredi borbe. Od izida te zavisi naše delo v bodočnosti.

Ne dvomimo v zmagu luči nad temo; dopuščamo, da so laž, rop, požig, umor začasno in na videz močnejši od vere, upanja, ljubezni in resnice; toda tiho trpljenje in zatajevanje vzbuja in razvija v človeku polagoma in vztrajno nepremagljive sile, ki ob določenem času planejo na dan z vso dostojanstvenostjo in odločnostjo ter pometejo laži-navlaklo v kraj, kakor morje, ki ob viharju zmeče in razblini umazanijo na razsekane čeri obrežja.

Vprašanje je, kaj zahteva nova doba od nas. V čem je naše delo, naša priprava za povojno udejstvovanje?

Kratko bom naznačil tri smeri:

1. Prva je oseba, si ti, sem, jaz, je vsakdo, ki hoče vzgajati in sprejme nase pred Bogom in ljudmi to težko nalogo;
2. druga je naše šolstvo in njegove napake od včeraj;
3. tretja so obrisi dela v bodočnosti.

Premalo prostora mi je odločeno za izčrpno obravnavo navedenih točk, dovolj pa, da morda vzbudim zanimanje med vami za nadaljnje razmišljanje in poglobljeno obdelovanje navedenih vprašanj.

I. Oseba

Slovenski učitelj, slovenski vzgojitelj je mnogokrat zapostavljen, prezrt, izrabljen, zagrenjen, v borbah največkrat sam, v miru in veselju član družbe. Tisoč visokih misli, drznih načrtov nosi s seboj, pa jih življenje drugega za drugim briše, trga iz srca in pohodi, kot bi ne vedelo, da se vsakega načrta, vsake visoke misli drži kaplja krvi, dan dragocenega človeškega življenja.

Glej, prijateljica, prijatelj!

Vzgojitelj biti pomeni ljubezen, ljubezen do poklica, do bližnjega; ne-omajno in globoko ljubezen do rodne grude in naroda, do Boga, ki čuje nad teboj in vodi tvojo misel skozi očiščevanje trpljenja v darovanje za bodočnost rodu.

Vzgojitelj biti pomeni, nevsiljivo, toda neubranljivo s svojim življenjem in delovanjem posredovati resnicoljubnost, močatost, vztrajnost, resnobo, točnost, vestnost in odgovornost vsemu svojemu okolju, posebno pa nam najdražjemu in za bodočnost najvažnejšemu, mladini.

Vzgojitelj biti pomeni, darovati svojemu narodu lastno svobodo, najplemenitejše misli in čustva, ves razum in modrost, pomeni izžarevati nepremagljivo vero v narodovo duhovno rast.

Ob takih mislih se vprašam: ali sem, kar bi biti moral? Ali nisem morda eden tistih, ki iščejo sebe in svoje ugodje; zapuščajo ob vsaki priliki službeni kraj, ne živijo s svojimi učenci in njih starši; ne razumejo, niti skušajo doumeti prilik, v katerih učenci živijo, niti razmer, ki obkrožajo dom, s katerim se ubijajo roditelji; se ne poglobljajo v krajevne potrebe, pa tudi sami sebi in svoji notranjosti ne prisluhnejo; ne čutijo in ne doumejo visoke pesmi ljudskega mnenja, rastočega iz priznanih in vzljubljenih navad, običajev in šeg, iz njihovega verskega življenja; niso vajeni odkrito in možato povedati resnice, se boriti za visoke cilje, zahtevajoče vztrajnosti, močatosti, poguma in žrtev; ne poznajo točnosti in vestnosti, niti širokogrudnosti; se izmikajo delu in hlatajo za dnevnimi gesli in krilaticami, pritrjujoč danes tej, jutri oni.

Ponovim vprašanje: ali sem, kar bi biti moral?

Vzgojiteljica, vzgojitelj!

Minljivo je znak posvetnega. Božje vrednote so večne. Če bodo te do zadnje možnosti prepojile naše bistvo, bomo našli pravo pot, živ, umljiv in uspešen način, to notranje bogastvo posredovati bližnjim, in bomo tako gradili zanesljivo trdne temelje srečnejši in lepši bodočnosti slovenskega naroda.

Kratko! Naša prva naloga za delo po vojni je: Bogu priznati, kar je božje in v tem znamenju klesati lik vzgojitelja, ki bo s srcem zakoreninjen v prelepo slovensko zemljo zavestno odpiral božji dobroti nežne cvetove otroških duš za trajno last in posest.

Ljubezen, pravičnost, odpoved, darovanje, vera. To bodi zapisano v tvoji duši na pragu nove dobe, to naj polni tvoje srce, to izžarevaj svoji okolici in nikogar ne bo, ki bi umaknil roko, če mu boš ti svojo ponudil.

II. Naše šolstvo in njegove napake od včeraj.

Nagrmadilo se jih je vse polno.

Poborniki brezbožnega komunizma so v pedagogiko zanesli obilico na videz važnih, študija vrednih misli, ki pa so imele enak namen: uspavati kritičnega duha, rušiti disciplino in avtoriteto ter do kraja izpokopati temelje versko-nravnih vzgoje.

Svetovne pedagoške revije, pa tudi naše, so sprejemale strup, ga posredovale mnogim bralcem ter tako iz dneva v dan sekale nove rane onim, ki

bi morali biti povsem zdravi, da bi mogli zdravje širiti. Mnogi naši moderni pedagoški pisatelji so zapadli vplivu komunističnih idej in se gibali v njihovem magnetičnem krogu.

Prisodili so prvenstveno mesto otroku, ki naj je središče, okoli katerega se vse suče in kateri naj se vzgaja in uči sam. Vzgojitelj stoj v ozadju, čim manj opazen, in skrbi, da boš posegel v pouk ali vzgojo samo v onih redkih trenutkih, ko razredni kolektiv odpove in ne najde izhoda.

Brezbožni komunizem je s to zapeljivo mislijo vzel vajeti iz utrjenih rok izkušenegega voznika in jih zaupal nebogljenim otroškim dlanem.

Odkrito povem: nisem se čudil učiteljevi negotovosti v razredu pred učenci. Nova pota in novi nauki, ki so se dan za dnem porajali z neverjetno silo in naglico, so mu vcepili v dušo občutek manjvrednosti, nazadnjaštva, zaostalosti, malodušnosti in strahu.

Ali ni bila dolžnost starešin, rešiti ga iz tega kaosa in mu vrniti samozaupanje in pogum? Se vam ne zdi, da bi bilo marsikomu pomagano z nekaj toplimi besedami, s prisrčnim razumevanjem?

Prijatelj, vzemi vzgojo v svoje roke. Tebi so starši zaupali otroke! Tvoji izkušnosti, sposobnosti in poštenosti. Zmožen si! Izkaži se zaupanja vrednega in ne izgublaj časa! Proučuj nove misli, nova pota, toda loči zrnje od plev, zlato od žveplenegega kršca. Hodi počasi in previdno, pa vztrajno in dosledno po poti ljubezni in resnice. Ti veš: dober zdravnik pozna zdravila in strupe, bolnika in zdravje, tajne življenja in veličastvo smrti. Tudi ti si zdravnik, učitelj in vzgojitelj družbe. Zato postavi diagnozo na osnovi ugotovljenih dejstev in uporabi odgovarjajoča zdravila. Včasih tudi strup! Toda uporabi ga s polnim čutom odgovornosti, ne da ubijaš, marveč da ohraniš otroka za življenje.

Zaradi napačnih vidikov je nova doba zaslužnija učitelja in ga ponižala od vzgojitelja v navadnega administrativnega uradnika. Vzgojno delo je zaradi obilice učne snovi in v administracijo obrnjenih zahtev postalo nevažno. Odločilno vlogo so igrali lepo spisan in zrisan dnevnik, točno voden tednik, ki se je z dnevnikom do potankosti ujema, in razrednica z vpisanimi in po napotkih seštetimi izostanki. Ta zgolj administrativni gon je marsikateremu učitelju ubil veselje do živega šolskega dela in mu namesto zaslužene pohvale prinesel ob koncu leta razočaranje in zagrenjenost.

Dan za dnem si čutil tožbe šolskih upraviteljev: ne morem nadzorovati dela v učilnicah, preveč sem zaposlen z administracijo, statistikami itd. In šolski nadzorniki? Ali so se sploh še videli iz pisanja in poročil? Papir je postal važen! Po njem se je sodilo šolstvo in njega napredek! V pravem šolskem delu pa je nastopala neka nezdrava utrujenost, naveličanost in nedoğanost; pričele so se kazati vedno večje praznine in vrzeli, ki jih ni bilo mogoče sproti mašiti in premostiti.

Ali naj ostanemo na tej stopnji?

Komur je mar napredek in rast, bo odločno odkimal, odstranil napake in še vztrajneje zastavil svoje zmožnosti za novo plodonosno delo!

V poglavje zase in to v zelo poučno poglavje so se razvile poprave šolskih nalog. Namesto da bi nadzornik tako kot učitelj spoznal iz teh že na prvi pogled otrokovo znanje, njegovo skrbnost, vestnost in razgledanost, je našel v šolskih zvezkih drugič ali tretjič kaligrafično prepisane popravljene poprave, ki naj bi predstavljale samostojen otrokov izdelek. In ta izdelek je seveda po možnosti brez napak.

Napačna bi bila misel, da se je učitelj sam dokopal do teh Potemkinovih vasi, pač pa so mu jih pomagali odkriti z neprevidnimi in nepremišljenimi ukrepi njihovi starešine, od najnižjih do najvišjih.

Se vam ne zdi, da bi bilo v interesu prave šole čimprej prenehati s takim ponižujočim ravnanjem? Se vam ne zdi, da je treba učitelju pokazati in dati občutiti popolno zaupanje, če ga s svojim nesebičnim delom zasluži?

Pa pojdemo dalje.

Vsa zadnja leta so pedagoške revije polne besede »samodelavnost«. Koliko se greši na račun te! Kako se zavija na vse mogoče načine! V Ljubljani so starši s samodelavnostjo šolobveznih otrok tako obremenjeni, da se resno pritožujejo nad šolo in njenimi zahtevami. S tako samodelavnostjo, za nadzorne organe prirejeno, vzgajamo lenuhe, strahopetce, razvajene slabiče, ki bodo vedno resno delo odrivali svojemu bližnjemu, sami pa bodo v napoto delovnemu in za koristno življenje vzgojenemu človeku. Navajajmo mladino k pravi samodelavnosti, da se bo samostojnega dela z veseljem oprijela v preizkušnjo svoje vztrajnosti, inteligentnosti in znanja!

Ena največjih napak šole od včeraj so seveda preobširni učni načrti, ki zahtevajo od učitelja nemožnih stvari. Zares obdelati in predelati vso v njih navedeno učno snov je nemožne. Če pa to kljub vsemu dosežeš, se zgodi:

1. na škodo tako imenovanih manj važnih in zanemarnjenih predmetov in
2. kot sem že prej omenil, na račun vzgoje.

Potrebno je eno: izvršiti pravilen izbor učne in vzgojne snovi!

Kadar koli razmišljam o pomanjkljivosti naše šole, mi vstane pred očmi beseda z zlato, toplo vsebino »domorodnost!« Kot kamrica je, pravi Cankar, »v katero je narod skrbljivo spravil, kar je bil kdaj pridobil dragocenega, spravil vse, kar je bil kdaj najgloblje doživel, z vsem svojim ubogim telesom, z vso svojo čisto dušo, spravil, kar je kdaj v predsmrtni bridkosti čutil in mislil.«

In o slovenski zemlji pove: »Ozri se naokoli po tej lepoti, ki ji ni na svetu enake... na planine tam, ki so v soncu bela sonca, na gozdove pod njimi, ki spe, od luči omamljeni, in še v sanjah natihem prepevajo, na te holme, ki se vrste v zelenem vencu, sama sveta božja pota, na polja, od nebes blagoslovljena, v devetkratnem izobilju v nebesa vriskajoča, na loke in senožeti, na vasi, ki jih komaj razločiš od samih migljajočih plamenov... povsod, kamor koli se ozreš, je tekla zibka tebi, meni in vsem, ki so najinega srca, lica in imena.«

Domorodnost! Ali je ni naša mladina v šolah tolikokrat naravnost stradala? Ali je nismo pogosto sami rinili iz šole in tako pripravljali v srcih otrok prostora narodni nezavednosti? Ali nismo s tem že v naprej izpodkopavali najmočnejših in najsočnejših mladik pozitivnega dela? Ali ni bilo pomanjkanje domorodnosti v nas in v naši mladini uvod v današnjo zmedo?

Mladinski internacionalni kongres je leta 1921 ugotovil, da pomeni narodnost za komunistično telo strup: »...podlegajo mu le narodno šibki elementi, ki so imeli poleg drugih napak v sebi tudi premalo narodne zavesti. Komunistem ne priznava mesta narodni kulturi, ker goji ljubezen do zemlje, do družbe in do svetega očetovskega izročila. Komunistem je črv na narodnem telesu.« In o črvu pravi pesnik Gradnik takole:

»Vidiš ga, na gori hrast?
Strele moč ga ne razkolje.
Ali jedro v njem je polje
mojih smrtonosnih brazd.«

Če komunistem poznamo — in kdo ga danes ne pozna — ali ni naša narodna in človečanska dolžnost, storiti vse, da to smrtonosno zlo po svojih močeh iztrebimo in damo nove snovi usihajoči narodni sili? — Ali ni naša dolžnost, odstraniti korenine zla v prvi vrsti na prosvetnem polju? Se vam ne zdi, da je to ena najbolj perečih nalog vstajajoče dobe? — Če soglašate, v kar ne dvomim, potem velja za nas en sam ukaz in ta je: na delo!

III. Obrisí dela v bodočnosti

Preidem k tretji in zadnji točki današnjega razmišljanja, k obrisom dela v bodočnosti. Zdi se mi, da čujem pesnikovo tožbo:

»Kje naroda je širni, trdni zid
in kje svetinj njegovih je posoda?
Vse je porušila že zla usoda:
svetišča prah so, zid leži razbit.« (Gradnik.)

Poglejmo v svet okoli nas. Po triletnem tako zvanem osvobodilnem gibanju je bilo od 1000 v ljubljanski pokrajini zaposlenih učnih oseb pobitih ali ustrejenih 32 učiteljic in učiteljev. Od 216 podeželskih šolskih poslopij jih je zgorelo 97. Ako k temu številu prištejemo še zasebne hiše, ki so tudi postale žrtve plamenov in so služile pouku, smemo trditi, da je zgorelo 50% vseh naših podeželskih šol, z vsem inventarjem, z učili in s knjižnicami. Ker je te šole obiskovalo približno 60% vseh šoloobveznih otrok, nam postane jasno, da je danes $\frac{1}{2}$ otrok brez sistematičnega pouka in vzgoje.

Zrtev plamenov je postalo nad 70 prosvetnih domov, mnogo cerkva, okrog 200 vasi s približno 10.000 hišami in gospodarskimi poslopji, kakor tudi naši zgodovinski spomeniki, na gosto posejani dolenski gradovi.

Da je uničena naša mlada industrija, da so porušeni mostovi, železnice, vodovodi, električne napeljave in ceste, mi ni treba še posebej pripomniti. Zdesetkovano je narodno premoženje, uničena delovna moč s prisilno mobilizacijo obdelovalcev in z nesmotnim plenjenjem živine od strani komunistov. Zemarjena so polja, naše ljudstvo pa je gospodarsko uničeno in vrženo v revščino za nedogledno dobo.

Ko vidimo pred seboj sliko popolnega uničenja vsega, kar smo desetletja marljivo in vztrajno gradili, vsega, kar je bilo naša narodna last, se nam kažejo tudi naloge za obnovitveno delo v bodočnosti na polju prosvete.

Te so: 1. Skrb za učiteljski naraščaj. Današnja doba nam je pokazala, da ni vsak sposoben za učitelja, ki je učiteljišče dovršil. Dober naraščaj, in to dober po značaju in požrtvovalnosti, bo treba izbrati in spremljati skozi vso dobo šolanja, od ljudske šole do absolviranega učiteljišča in do uvedbe v praktično šolsko in izvenšolsko delo med narodom. Kako to izvesti, je vprašanje, katero moramo rešiti brez odlašanja. Prav tako je treba misliti na izpopolnitve vrzeli, nastajajočih iz dneva v dan v našem učiteljskem kadru. Ali nam bodo v pomoč gg. profesorji ali akademiki ali dijaki-abiturienti srednjih in sorodnih šol, o tem bi mogli govoriti le na osnovi statistike prostih moči.

Gotovo pa je, in to prepričanje širimo v vseh slojih, da mora biti pred vsem drugim najprej zbran in polnoštevilno zaseden res dober učiteljski kader.

2. Skrb za šole. Ne vemo, koliko časa bo trajala vojna, niti kakšne žrtve bo še zahtevala od nas. Eno pa vemo. To namreč, da nam bo manjkalo šolskih poslopij, da ne bomo imeli učil, ne knjižnic, niti šolskih knjig in samoučil za obubožane otroke. Treba bo zgraditi zasilne učilnice, gotovo na enoten način (nižji stroški). Vsekakor naj bi te nudile mladini in učiteljstvu primerno streho do dograditve novih, stalnih šolskih poslopij. Načrte za take stavbe je treba po pridobljenih izkušnjah pripraviti pravočasno in pri tem upoštevati krajevne razmere, število učencev in učiteljstva.

3. Gozdne šole. Vemo, koliko naših otrok boluje na raznih boleznih, ki zahtevajo spremembo zraka ali posebne nege, pa starši nimajo sredstev za zdravljenje. Taki primeri bodo po vojni zaradi številčnosti še bolj stopili v ospredje, zato moramo že danes razmišljati in pripravljati načrte za ustanovitev primernega števila gozdnih šol, v katerih se bodo slabotni učenci po pre-

izkušenih pedagoških in zdravstvenih načelih zopet usposobili za neovirano izvrševanje svoje življenjske naloge.

4. Učila, mladinske knjižnice, učne knjige in učni pripomočki. Sama zelo važna vprašanja. Kako vse to in koliko preskrbeti obubožanim občinam, da ne bo premalo ne preveč? Danes rabimo seznam najpotrebnejših učil, ki jih vsaka šola mora imeti; seznam mladinskih knjig, seznam knjig učiteljske knjižnice kakor tudi seznam učnih knjig in učnih pripomočkov, brez katerih je resno šolsko delo nemogoče. Kdo jih bo pripravil, v kaki množini, od kod denarna sredstva... vse to čaka rešitve in to preden postane zadeva aktualna!

5. Inventar. Res je, ne bomo ga mi izdelovali; ne sme nam pa biti vseeno, kakšen bo. Važno je, da izberemo praktično, pedagoškim in zdravstvenim načelom odgovarjajoče, vendar ceneno pohištvo in da od izbranih načrtov pripravimo za vsako šolo vsaj po en izvod. Če je šola stara ali nova, kadar se nabavlja pohištvo, mora to biti moderno, to je, vsestransko ustrezajoče.

6. Tečaji in podobno. Mnogo šolske mladine je zaradi strahotnih razmer na deželi ostalo od 7.—10. leta brez pouka; mnogi učenci pa niso dovršili svoje učne obveznosti, dasi so prekoračili 10. leto starosti. Kaj naj s temi ukrenemo, kako naj jih učimo in kaj izberemo, da čimprej in čim uspešneje dosežemo zaželeni učni in vzgojni cilj?

Tudi to je ena nalog, ki jih moramo rešiti!

Na deželi bodo nujno potrebni, poleg tečajev za šoloobvezne, stalni obvezni izobraževalni in vzgojni tečaji za odraslo mladino; potreba bo organizirati medsebojno pomoč, pregledati kmečke domove in popisati oziroma rešiti še preostalo folkloristično blago med ljudstvom. Treba se bo seznaniti z vsemi gospodarskimi vprašanji podeželja, kajti povsod bo manjkalo sodelavcev, voditeljev.

Naloge, naloge, in zopet naloge!

Končam.

Nakazal sem potrebo priprav za bodočnost glede na naše šolstvo.

Bodočnost lebdi pred nami še vsa meglena, zavita v mrak in v tajinstveno tančico. Ko se ta dvigne, vstanejo morda pred nami blesteče planine, kadeča se njiva, nedotaknjeno kužno znamenje ob cesti; prav gotovo pa grob, ogromen grob, na katerem bo treba brez odloga zgraditi novo stavbo, novemu, boljšemu človeku. In k temu delu ključem s Prešernom:

»S seboj povabim druge vas junake,
vas, k'terih glava se vkloniti nočel!«

v spone, današnji svet oklepajoče; vas, ki ste in hočete ostati zidarji in kladivarji svojega bridko preizkušenega naroda!

A. P.

Sovzgoja

V veliki nesreči, ki nas je zadela, iščemo vzroka te nesreče. Ni samo eden. Več jih je. Ni pa zadnji in najnedolžnejši ta, da nismo pravilno vzgajali mladine. To vsi priznavajo in kažejo na vzgojitelje s prstom: »Ti so nam to zagodli.« Drugi zopet kažejo na mladino: »Ta nam je to naredila.« V resnici pa so kriva načela, po katerih smo vzgajali mladino. Eno takih načel je bilo: vzgajajmo fante in dekleta skupaj. V šoli in drugod. Tako se najlepše doseže cilj. Neka učiteljica je v šoli poleg deklice postavila dečka, češ naj se navadi kavalirstva. Tudi iz šole sta morala iti skupaj, se držati za roke. Saj menda ni važnejšega dela, ki naj ga šola doseže, kakor da zna fant deklici dvoriti. Drugi so učili

drugače. Rekli so: »Dečki so bolj leni za šolo, deklice pridnejše. Ko so pa skupaj v šoli, slišijo dečki, kako deklice znajo, pa jih je sram, ako bi sami ne znali.« Deklice seveda nočejo zaostati za fanti. Marljivo posnemajo njihov pogum, borbenost; izgine tista neprijetna plahost, ki so ji podvržene deklice; deklice postanejo samostojne, odločne. Še več. Vsak spol zavzame zlasti v višjih šolah k raznim vprašanjem svoje stališče: vzgoja je vsestranska. Fantki in fantje pa se s svoje strani navzamejo lepšega, mirnejšega vedenja, lepših občevalnih oblik, skratka: eni ko drugi postanejo resnejši, sposobnejši ga življenje.

In vrhu tega, prosim vas, koliko se prihrani denarja. Ni treba dvojnih šol, ni treba toliko učiteljev in učiteljic, prihrani se luč, kurivo itd. Ko je bil dr. Anton Breclj, ki je spisal knjigo »Ob viru življenja«, v kateri zagovarja sovzgojo (stran 220), opozorjen na cerkveno določbo o tej stvari, je ostal pri svojem, češ da »vprašanje skupnega ali ločenega šolanja mladostnikov ni samo npravstveno in šolsko-vzgojno, ampak sega tudi na druga področja javnega življenja, kakor je gospodarstvo, družabni ustroj itd., zato se ne dá vprašanje rešiti po enem kopitu«.

Tako sodijo zagovorniki skupne vzgoje, ki je prišla k nam iz Amerike. Zato bo prav, ako tudi iz Amerike slišimo obsodbo te sovzgoje.

Že pred več leti se je oglasil priznani dušeslovec in vzgojni pisatelj Stanley Hall, profesor na univerzi v Clarku. Spisal je obširno delo o psihologiji mladostnikov, o katerem so nekateri celo rekli: »Pred 2000 leti je govoril Aristoteles, od njega do Stanleya pa ni bilo skoraj nič.« Kaj pravi ta odlični mož?

Stanley si sicer ne upa popolnoma nasprotovati navadam svoje dežele, pokaže pa vendar, da sovzgoje ne odobrava. Brezpogojno pa jo zavrača med doraščajočo mladino.

Za ljudske šole, v katerih sede otroci do 10. leta, nima pomislekov. Za nadaljnje učenje pa so njegove misli v glavnem sledeče:

Glavna hiba sovzgoje je, da se fantje in dekleta, ki so vendar popolnoma različni po naravi, nastavijo na isto kopito. Med obema spoloma so fizične in moralne razlike.

Fizično so dekleta manjša, slabotnejša, boleznim bolj podvržena, dasi so v bolezni odpornejša in je umrljivost pri njih manjša. A to ni glavna stvar. Važnejše so moralne razlike. V otroških letih sta si oba spola slična. Potem se začneta razlikovati ne le v obrazu in postavi, ampak tudi v lastnostih. Ženske imajo živahnejšo domišljijo, več čustva. Čustvujejo bolj živo in globlje. Bolj so občutljive, počutne, mehke, nežne, religiozne, nesebične. V svojih prijateljstvih so močnejše, v svojih idealih zanosnejše. Jok in smeh nosijo v isti torbi. Razum je pri ženskem spolu sicer bister, ali ne izviren in samostojen. Težjih problemov se izogiblje. Pri vsem svojem znanju ostaja površna, amaterska. Znanost ji ni nikdar to, kar je moškemu — resna življenjska zadeva — ampak le nekaj več, kakor njena lepotila.

Dekle v fizičnem in moralnem oziru hitreje dozoreva. Petnajstletna deklica je za svoja leta samostojnejša oseba, kakor petnajstleten fant. Hitreje se razvije iz otroka v deklico, kakor deček v fanta. Pri tem hitrejšem razvoju ima v zdravstvenem in moralnem oziru več nevarnosti. Zato je njena vzgoja težja in bolj zamotana. To je čas, ko se njene lastnosti mahoma razvijejo in zavzamejo končno usmerjenost. Sama na srečo tega ne opazi, kaj se z njo dogaja, zato mora pa tem budnejši biti vzgojitelj.

Ravno v tej prevažni dobi pa sovzgoja popolnoma odpove. V veliko škodo mladostnice in cele družbe. Sovzgoja namreč oba spola enako gleda in vzgaja. Tako ovira, da se ne moreta pravilno usmeriti vsak v svojo smer, kakor to hoče narava, ustvarjena po božji volji. Kakor že drugod, naj postane tudi tu vse enako. Nič več plemičev, nič več prostakov. Nič več učenjakov, nič več nepismenih. Nič več bogatih, nič več bednih. Pa tudi nič več moških, nič več pristnih ženskih značajev. Nobenih socialnih, pa tudi ne spolnih razlik, razen

onih, ki jih narava ne pusti odstraniti. Vsi stanovi enaki, vsi spuščeni na isto raven, vsi značaji po istem kopitu. (Dr. Breclj se temu protivi, pa ravno to zagovarja.)

Sovzgoja primora, da fantje in dekleta sede v isti sobi. V neprestanem stiku. Kaj sledi iz tega? Niti fant se ne razvije v pravega moža, niti dekle v pravo ženo. Deklice si privzamejo lastnosti fantov in postanejo surove, odbijajoče. (Kdor je videl partizanke, ve, da je to čista resnica.) Fantje se navzamejo tiste mehkości, neodločnosti, mehkušnosti, ki docela kazi fantov značaj. Tiste bistvene razlike, tako potrebne za uspešno borbo in sožitje v življenju, izginejo, nastane neki tretji spol. Ne tič, ne miš. Odvratni netopir. Značaj fanta trpi, ali še mnogo bolj značaj dekleta. Stanley se boji, da bo, ako se bo s tem nadaljevalo, prišel dan, ko ne bo več nobene prave žene s tistimi lepimi lastnostmi, ki so potrebne za dobro družico, gospodinjino in družinsko mater. Žena je le neki posnetek moža, ki pa zaradi svojih fizičnih posebnosti nikdar ne bo sposoben, kaj velikega dati človeški družbi.

Pri sovzgoji imata fant in dekle istega učitelja, v Ameriki večinoma učiteljico. Stanley se boji, da bo imelo to zelo slabe posledice za fante, ako bodo s tem nadaljevali. (Ali jih pri nas že ni?) Prav tako pa je napačno, ako dozorevajoča dekleta vodijo moške roke.

Pri sovzgoji morata fant in dekle predelati isto učno snov. Skušnja uči, da je to od zla. Stanley dokazuje s številkami. Na treh največjih kolegijih je opazoval in dočnal sledeče: Izmed 705 deklet, ki so dosegle akademično stopnjo, se jih je 196 poročilo. Od teh jih je ostalo 66 brez otrok. Ostale pa so imele 222 otrok, torej niti dva otroka vsaka.

Vzrok tega pojava pripisuje Stanley bolj ženi kakor možu. Žena se boji žrtev, ki jih nalaga materinstvo. Boji se, ker jo je spridila sovzgoja. Na vprašanje, ali bi bile rajši fantje ali dekleta, je med 100 Amerikankami bilo 80 takih, ki bi bile rajši fantje. To je porazna izjava za materinstvo. Pri sovzgoji vidi dekle fanta, kako se prosto giblje. Kaj čuda, da ji taka vzgoja vzame najlepši cvet, veselje do tega, za kar jo je Bog ustvaril. Resno učenje napreza moči. Marsikaj ji da, še več vzame.

Pri ločeni vzgoji je to drugače. Snov se lahko priredi učenkam in učencem primerna, primerna tudi življenjski nalogi. Določeni so primerni učitelji in učiteljice, ki pripravljajo gojence za življenje. Prazno in škodljivo za vse je besedičenje o osamosvojitvi. Za narodni napredek in prospeh ni potrebno, da postanejo žene učenjaki, potrebno pa je, da pri vsej svoji izobrazbi, ki jim je nikdo ne odreka, ostanejo to, za kar jih je Stvarnik določil: ne glava družine, pač pa to, kar je še večje in lepše: srce.

In čudo! Stanley je po svojem prepričanju monist. Pa vendar pokaže na vzvišen vzor — na deviško Mater Marijo in pravi: »Odkrito zavidam svoje katoliške prijatelje zaradi Marijinega češčenja. Nadaljuje: »Kdo se je kdaj vprašal, ali je Marija, sveta Mati, ki jo časte modri možje, poznala kaldejsko zvezdoslovje, ali je znala egiptski ali babilonski jezik, ali je bila sploh pismena? Nič manj je zato niso častili v dolgih vrstah stoletij, ker so poveličevali ženo, ki je naravi in rodu bližja kakor mož, bogatejša na ljubezni, sočutju, nesebični požrtvovalnosti in predanosti. — Žena nas uči, koliko važnejše in svetejše opravilo je to, da je žena in mati, kakor pa to, da postane umetnica, govornica, profesorica. Žena tudi našemu spolu približa misel, da pomeni beseda »mož« več kakor plemenitaš, filozof, general ali milijonar.«

Moža pa ne bo dala sovzgoja, prav tako ne, kakor ne bo dala žene. Dala nam bo neki srednji spol, ki bo imel od obeh spolov nekaj — ex omnibus aliquid, ex toto nihil. Od vsakega nekaj, v splošnem pa nič.

To so razlogi, ki jih navaja Stanley proti sovzgoji, ker mu je skrb za ogromni ameriški narod.

Pred leti je nemški profesor in pisatelj Rambean, ki dobro pozna Ameriko, isto potrdil. Kar pa velja za Ameriko, velja tudi za Evropo. Kratak izvleček njegovih misli je: Skupni pouk je nevaren obema spoloma zaradi fizične in нравne škode, ki jo sovzgoja povzroča. V srednjih šolah zlasti se mora skupna vzgoja brezpogojno zavreči. Pa po mogočnosti tudi v nižjih šolah ne le pri nas, tudi v Ameriki. Pristavi, da je v Ameriki ravno zaradi sovzgoje zelo malo nedolžnih otrok. Če že otrok ni, tudi drugih ne bo.

Kaj pa pri nas? Videant consules! Ali ni ta toliko cenjena sovzgoja bila voda na komunistični mlin. Imel sem priliko opazovati, kako so se ravno »meščanci« pri prevratu takoj našli pri varnostni obveščevalni službi. In naše »vağonarstvo!« To je bila prava visoka šola za prevratnike. Ta celo nima pravice obstanka. Kaj je človek tu videl in slišal, presega vsako domišljijo.

Kolika sreča za nas, da imamo učitelja, opremljenega z božjo milostjo in človeško modrostjo, sv. očeta, ki nam je v prelepi okrožnici leta 1929 dal vzgojne smernice, v katerih brezpogojno, jasno in odločno obsoja vsako sovzgojo v vseh vrstah šol. Naša dolžnost, ki nam jo nalaga ljubezen do skoraj izkrvavelega naroda, je in bodi, da si osvojimo njegova načela in po njih vodimo zaupano mladino po pravi poti v lepšo bodočnost. Tu naj ne govori denar, gre za stvar, ki je noben denar ne preplača, za našo mladino, ki je naše upanje in ponos.

Vinko Brumen

Duševnost, duša, duh

I. Naloga.

Pri pouku nimam rad, da mi dijaki premetujejo besede, za katerimi ničesar jasnega ne pojmujejo ali si ne predstavljajo. Odgovarjajo mi tako, da prihajajo z vprašanji, kaj prav za prav pomeni to in kaj ono. Tako mi je dijakinja potožila, da ji dela težave razlikovanje pojmov: »duševnost«, »duša« in »duh«. Skušal sem pojasniti, kakor sem vedel in znal. Kako težak, dasi potreben popravek je to, naj pokaže članek. Zaradi preglednosti je zgoščen, kolikor je bilo mogoče to storiti.

II. Razprava.

1. Od predmetov v vnaji, telesni ali fizični naravi razlikujemo take pojave, kakor so občutki, čustva, želje in podobni, ki smo jih že vajeni nazivati: duševni ali psihični pojavi ali doživljaji. Ti pa so prav tako istiniti ali realni, kakor so fizični predmeti. So tudi menljivi in minljivi: nastopajo, potekajo in se izpreminjajo ter minevajo.

2. Vsak tak duševni pojav pa že po svojem bistvu kaže na nekoga, ki ga ima ali doživlja: ni občutka brez nekoga, ki občuti, in ne želje brez tistega, ki želi. Tako moremo poleg že omenjenih duševnih pojavov govoriti še o njihovem nosilcu ali subjektu. Zanj pa še posebej pričata samosvest (zavidanje samega sebe) in volja. (Ušeničnik, Izbr. sp. IX, 10 sl.; Ozvald, Osn. psihol. 14 sl.; Veber, Očrt psihol. 13 sl., Knjiga o Bogu 181 sl. . .). Ali je istinitost tega subjekta enaka realnosti njegovih doživljanjev, ali morda drugačna, tu ni mogoče ugotavljati. Zadostuje naj, da tudi ta subjekt spada med duševne ali psihične danosti.

3. Če si ogledamo posamezen doživljanj, moremo opaziti na njem dvoje strani, komponent ali »momentov«. Morda to ne velja za vse, za mnoge pa velja, dasi bi v drugi zvezi utegnili biti za motrenje zanimivejši tisti, za katere naslednja ugotovitev ne velja. Na celotnem doživljanju moremo opaziti najprej sam do-

življajski dej ali akt, doživljaj sam na sebi, kakor v resnici v nas nastopi, vztraja in mine, nato pa še doživljajsko vsebino, s katero doživljaj meri na svoj »predmet«. (Veber, Očrt psihol. 31 sl.)

Oglejmo si malo natančneje dej, vsebino in predmet doživljanja na mišljenju! Tukaj je najprej mišljenje samo. »Mišljenje — je tisti duševni napor, ki ž njim razmatraš dani predmet in ki ga včasih prav živo čutiš, ko ti noče kar zlahka postati jasno, kako da se ima to in to.« (Ozvald, Logika 6). Je »dejavnost subjekta, torej duševno dogajanje, ki se v nekem hipu prične, nekaj časa traja in potem preneha« (Müller, Einl. in d. Philosophie 64). Mišljenje je neka realnost, a nič stvarnega, zato pojav duševne istinitosti. Toda mišljenje je proces, je dogajanje, je potek, in kot tako je vrsta posameznih, ni pa treba da povsem ločenih mišljenjskih doživljajev, ki bi jih mogli imenovati mišljenjske deje ali akte. Tak mišljenjski dej je torej poedin doživljaj v poteku mišljenja. V zadregi smo, ko ga hočemo imenovati. Navadno ga nazivamo »misel«, a seveda misel kot doživljaj. Da se izognemo dvoumju, mu tukaj ne dajemo imena, temveč ostanemo pri oznaki: mišljenjski dej.

Kadar mislimo, vedno mislimo na nekaj ali o nečem: na prijatelja, o tem, da se bodo kmalu začele počitnice. Vse to so predmeti našega mišljenja ali naših mišljenjskih dejev. Neposredni predmet mišljenjskega deja imenujemo stvarni stan ali dejstvo.

Vsak doživljaj, ki kakor mišljenjski dej meri na kak predmet, ima že tudi sam na sebi nekaj, kar na njem nekako zastopa njegov predmet. Ta »nekaj« imenujemo vsebino doživljaja. Vsebina mišljenjskega deja je n. pr. misel, to je tisto, kar o predmetu mislimo, kar lahko tudi o njem povemo.

Dej in vsebina sta le »momenta« istega doživljaja. Dočim pa je dej le duševna realnost, moremo na vsebini opaziti nekaj posebnega. Vsaj za »misel« kot vsebino mišljenjskega doživljaja velja, da sicer z dejem vred tvori mišljenjski doživljaj, lahko pa se iz doživljaja oprosti. Saj jo lahko povemo komu drugemu ali napišemo, drugi duševni subjekt jo lahko v umevanju dojame, si prisvoji kot sestavino ali komponento svojega mišljenjskega doživljaja. Istega deja pač ne morem doživeti večkrat, morda morem enake, isto vsebino lahko ima več mojih doživljajev in so vsaj v tem pogledu lahko enaki. Svojega doživljaja kot takega ne morem prenesti na nikogar drugega, oba pa lahko doživiva isto vsebino; deja sta druga, pri meni moj, pri njem njegov; ali moreta kljub temu, da nista ista, kdaj biti enaka, ali ne, ne vem.

4. Sedaj se že lahko lotimo reševanja naloge. Kadar mislimo na skupnost duševnih pojavov, govorimo navadno o duševnosti. Pri tem lahko odmislimo duševni subjekt, bodisi zgolj metodično, ker menimo ali preizkušamo le doživljaje in deje, ki jim je subjekt nosilec, ne pa tudi njega samega, bodisi načelno, ker kot pristaši tako imenovane aktualitetne teorije duševnosti subjekta ne priznavamo ter hočemo gojiti le »psihologijo brez duše«. Vendar pa današnja psihologija zopet več govori tudi o duševnem subjektu kot nosilcu doživljajev ter ga naziva: duša. (Prim. Ušeničnik VIII, 161, IX, 9 sl.)

5. Ker tudi žival doživlja, ima neko duševnost, moremo tudi pri njej sklepati na nosilca doživljajev, na nekako dušo. Govoriti moremo torej tudi o živalski duši in morda celo o rastlinski. Da pa moremo od nje razlikovati subjekt človeške duševnosti, ki se vendar bistveno loči od živalskega, mu dajemo včasih tudi ime duh (Veber, Filozofija 85). Mogli pa bi po Vebru imenovati živalski duševni subjekt tudi živ, človeškega pa osebo (Veber, Knjiga o Bogu 185, 211...)

Moremo pa stopiti še korak naprej. Tudi pri človeku lahko opazimo doživljanje, kakršnega zmora žival, poleg drugega, ki je samo človeško. »Človeški subjekt je v tem smislu tako rekoč v eni potezi oboje, gola živ in prava oseba, gola živ toliko, kolikor ima tudi življenje takih živi, prava oseba pa še po neposrednem svojstvu svojega bistva.« (Veber, Knj. o Bogu 217). Če pa ostanemo

pri izrazih »duša« za »živ« in »duh« za »oseba«, moremo pri človeku govoriti o duši kot nosilcu in počelu nižjega animalnega življenja in čutnosti ter o duhu kot nosilcu in počelu duhovnosti in višjega spoznanja, dasi ju ne ločimo stvarno, kot dvoje realnosti (prim. Ušeničnik X, 274). Počelo je »vse, iz česar kaj nastane ali je«, »od česar kaj kakor koli izhaja«, »kar je čemu početek« (Ušeničnik VIII, 16, X, 312, 215).

6. Če govorimo o duši in duhu kot dveh različnih (dasi ne stvarno ločenih) počelih človekovega življenja, moremo tudi to življenje samo deliti v duševno in duhovno. In ker marsikdaj z besedo »duša« označujemo celotnost duševnih pojavov ali to, kar smo (v 4. točki) imenovali »duševnost«, in ne le njenega nosilca ali njeno počelo, moremo tudi celotnost doživljanjev in dejev vsaj miselno ločiti v dvoje skupin, ki ju tudi poimenujemo z besedama »duša« in »duh«. Tedaj pridemo do naslednjega razlikovanja: »Duša je celokupnost doživljanjev, ki jih srečavamo v naši zavesti in ki jim je vtisnjeno nekaj ženskega, kar bi utegnilo biti povedano že z imenom ženskega spola...: ti doživljaji (predstava, čustvo, zaznatek, spomin, pozornost...) se namreč pasivno odigravajo, klicani od telesnega življenja in njegovih potreb, to se pravi, da je tisti, ki jih doživlja, njih pasiven nosilec. — »Duh je celokupnost (nepsihičnih in zato nezaznatnih) aktov s povsem moško noto... Ti akti (vrednotenje, preudarjanje, hotenje) se ne odigravajo«, temveč jih naš jaz aktivno izvršuje. Z ozirom na psihične doživljanje in zlasti z ozirom na gonske utripe so akti duha nekakšen ravnajoč faktor, ki izbira, zavrača, odkazuje smer...« (Ozvald, Kult. ped. 98).

H gornjim opredelitvam je treba opomniti: Razlikujejo se doživljaji in akti, dočim je nam akt ali dej le posebna stran doživljanja, in akti so označeni kot nekaj nepsihičnega in zato nezaznatnega. To bi utegnilo imeti svoj smisel, kolikor ti akti značijo neposredno in lastno dejavnost subjekta, ki nekaj preudari, oceni, hoče. Saj nekaj takega uči tudi prof. Veber, ki trdi, »da prava volja, pravo hotenje sploh ni nič drugega nego poseben primer vprav osebno podstatne življenjske dejavnosti: v pravem pomenu besede hoteti in sam dejaven biti je eno in isto. Zato je tudi v zmoti še vsa sodobna psihologija, ki vidi tudi v človeški volji, v človeškem hotenju le poseben primer »stremljenja«, le poseben primer doživljanja. Volja, hotenje ni nobeno doživetje, pač pa, da se prispodoboma izrazim, le posebna in sicer dejavna kretanja onega samega, ki ima doživetje.« (Veber, Knj. o Bogu 196.) Utegne torej naš duševni inventar izkazovati deje, ki niso doživetje. Tudi o njihovi nezaznatnosti bi mogli govoriti. (Prim. še: Lex. für Theol. und Kirche 1932², IV, 346.) Kakšni so ti deji in kakšni niso, pa tu ne moremo dalje raziskovati.

Na Ozvaldovemu podoben način razlikuje »duha« in »dušo« tudi O. Spann (Spann, Erkenne dich selbst 5).

7. Končno moremo govoriti še o eni razliki v pomenu besed »duh« in »duša«. Za izhodišče lahko vzamemo zopet celotnost vseh duševnih pojavov, torej duševnost, s čimer pa sedaj lahko menimo tudi nosilca teh pojavov, namreč duševni subjekt. Ob strani pustimo sedaj vprašanje, ali so vsi ti pojavi v strogem pomenu besede duševne (psihične) narave in koliko so. Iz celote pa lahko sedaj miselno izločimo vsebine doživljanjev, zlasti onih, ki so značilni le za človeka. Skupnost teh vsebin, ki so nekake zastopnice objektivnih resnic, vrednot in najstev v človeški duševnosti, lahko tudi nazivamo »duh«. »Pojem duha smo spoznali kot neko miselnost, kot vsebino različnih prepričanj, čustev in stremljenj, ki je značilna za posameznega človeka, za cele skupine ljudi in pa za določene dobe.« (Gogala, Uvod v ped. 16.) Tej »miselnosti« lahko damo tudi določnejše ime osebnega ali subjektivnega duha, da jo razlikujemo od objektivnih resnic, vrednot in najstev kot objektivnega ali normativnega duha in od kulturnih stvaritev iz te miselnosti, katerim lahko dajemo naziv izraženega ali objektiviranega duha. Ker pa smo ugotovili, da more iste vsebine doživeti ali doživljati

tudi več subjektov, lahko v tem pomenu govorimo o duhu neke človeške skupine ali neke zgodovinske dobe. (Gogala, Uvod v ped.)

Ko smo tako odmislili iz naše duševnosti »duha« (ali »duh«?) kot celokupnost vsebin vsaj izrazito človeških doživljajev, nam je še ostal subjekt s svojimi in doživljajskimi deji, kar bi mogli imenovati »d u š o«. Nekako tako moramo pač izraz umevati, če naj nam »označuje najosrednejši del naše duševnosti, predvsem pa tiste globine, ki dajejo polnost doživetij in svojevrstnost vsega našega individualnega življenja.« (Gogala, Uvod v ped. 62.) Vsaj dopustno pa je pri tem misliti tudi na »temne globine« ali kako »podzavest«.

Nerešeno naj ostane vprašanje, kaka je bitnost »duha« v tem zadnjem pomenu besede.

Zaključek.

Nič novega nisem nameraval povedati. Pokazati sem hotel le, kako mnogomiselni so nekateri naši strokovni izrazi in kako malo smemo zameriti dijaku, ki mu njihov pomen ni vselej jasen. Razpravljanje pa tudi glasno priča, kako potreben bi nam bil psihološki (pa tudi filozofski in pedagoški) slovar, ki seveda ne bi mogel predpisovati besed in izrazov, študirajočemu pa bi vendar mogel služiti kot vodilo, četudi bi moral pri isti besedi navajati več pomenov. In končno razpravica kaže, kako težko nalogo bi si postavil, kdor bi nam hotel tak slovar sestaviti.

Glinšek Franc

0 izgovoru nekaterih soglasnikov

Učeni p. Stanislav Škrabec rad poudarja v svojih spisih potrebo enotnega izgovora. V spornih primerih se rad vpraša, kaj je dejansko bolj splošno. Rad tudi namigne, da skrbi za enotnost ne smemo prepuščati slučaju. Kjer enotnosti ni, a je potrebna, tam jo pametni ljudje naredo.

Največja sovražnika enotnosti v izgovoru sta narečje in pomanjkljivosti govorilnih organov. Včasih, ko smo lahko poslušali radio od vseh strani, smo lahko občudovali tujerodne napovedovalce — predavatelje že manj — kako enotno in »pravilno« so govorili. Večkrat sem poskušal zaslediti pri francoskih napovedovalcih narečni odtенок, pa le redko sem kaj dobil, dasi so francoski dialekti tako različni. Treba reči, da je tudi pri nas že mnogo doseženega. Kljub temu pa še dobiš predavatelja, govornika, ki jo reže po ribniško, po loško, po prleško, po rovtarsko, po primorsko in kaj vem kako še, da je veselje. Tudi pridigarji niso vsi dovolj pazljivi.

Ker take stvari odbijajo, jih mora preganjati že ljudska šola. Čisto v korenini pa bi jih morala zatreti pri svojih učencih srednja šola. Pri tem bi morali vsi učitelji, tudi tisti, ki ne učijo materinščine, z besedami mikati in z zgledom vleči.

Znameniti čitankarji so z Breznik-Ramovševim Pravopisom vred vprašanje lepega izgovora v praksi krepko porinili naprej. Zdi se mi pa, da smo v šoli bolj pozorni na samoglasnike kakor na soglasnike. Ko dijak zna pravila, kako naj izgovarja l pred soglasniki in na koncu besede, in ko se jih privadi tudi uporabljati — pri tem smo gledé učenih besed in izpeljank precej širokosrčni — je skrb za te pri kraju. Pa bi večkrat še ne smela biti.

Med dijaki; ki jih danes dobiva ljubljanska šola, jih je dosti, ki izgovarjajo zveneči mehkonebni zapornik g kot zveneči mehkonebni pripornik. Druga izdaja Čitanke za II. razred srednjih šol je omenjala ta glas na str. 200 s pripombo, da ga imajo samo nekatera narečja, da ga pa književni jezik ne pozna.

Isto je povedano tudi v Slovnici za III. in IV. razred na str. 6. Šolska knjiga ne more opozarjati na vse dialektične posebnosti, ki jih je treba preganjati, ker jih je preveč. Zato pa mora nastopiti učitelj. Zdi se mi, da je lažje odpravljati napačno izgovorjavo samoglasnikov kakor soglasnikov. Pri samoglasnikih je navadno tako, da učenec glas sam pozna, a ga pod vplivom narečja izgovarja, kjer ima književni jezik drugačnega. Pri konsonantih pa, ki zahtevajo navadno tudi bolj energično artikulacijo kakor samoglasniki, pa dijak večkrat pravega glasu sploh ne zna izoblikovati. Tako je tudi s spirantiziranim g-jem. Narečje je zapornik povsod nadomestilo s pripornikom in učitelju ne kaže nič drugega, kakor da se loti učenca učiti, kako se izgovarja zveneči mehkonobni zapornik. Nekateri prav hitro posname, dosti je pa jako trdih, vendar se s potrpežljivostjo dōseže prav dober uspeh. Če dijak ne posname, potem mu je treba razložiti, kako se zapornik izoblikuje, kje mora biti jezik, kaj se z njim naredi, kako je z glasilkami itd. Ta uk sicer človeka spominja na študij Molièrovega g. Jourdaina, a je navadno prav uspešen, če nista učenec in učenik preveč nerodna. Seveda je stara navada železna srajca in, če že zna učenec glas oblikovati, še ni doseženo, da ga bo tudi res vedno govoril. Če pažnja le malo popusti, je že zopet na starem. Tu precej pomore priziv na spoštovanje do domačega književnega jezika. Kako trdovraten je ta nepridiprav, priča lepo število naših izobražencev, ki se ga niso mogli otepsti, čeprav bi se ga nekateri radi. Zoprna je ta posebnost zlasti, kadar se zanaša v tuje jezike, ki je ne poznajo. Res pa je tudi, da včasih koristi, n. pr. pri učenju češčine. To pa seveda ni opravičilo, da bi kdo zanašal anarhijo v slovenski izgovor.

Druga posebnost, ki prihaja tudi iz narečja, a je večkrat individualna govorna napaka, je neapikalni r. Velika večina Slovencev uporablja r, ki ga izgovarjamo tako, »da se jezična konica ob zgornji dlesni trese«, kakor pravi Slovnica za III. in IV. razred sred. šol (str. 6). Čitanka za II. r. (II. izd., str. 200) pa govori: Glas r nastaja navadno ob tresenju jezične konice. »Malo prej pa razlaga: »Nekaterim se pri izgovoru r-a trese jezični koren, drugim jeziček. Zato imamo več vrst r-ov.«

Mislim, da avtorji niso hoteli s tem priznati vsem vrstam r-a domovinsko pravico v dobri zborni izreki. Resnica je, da je v nekaterih krajih na Slovenskem jezičnokorenski in morda tudi uvularni (na jezičku oblikovani) r v navadi. Tudi pri drugih narodih je tako. V Franciji pozna jezičnokorenski r predvsem Pariz. Zato se je tako uveljavil, da je sprednjejezičnega v negovanem in zbornem govoru že zelo izpodrinil. Včasih so v gledališču, pri petju, na govorniškem odru in na prižnici zahtevali apikalnega. Zadnje čase pa se je tudi tu razširil njegov tekmeč iz Pariza. V šolah so ga vsaj od inozemcev kar zahtevali, dasi priznavajo vsi fonetiki-strokovnjaki apikalnemu r-u, da je pristen Francoz, morda celo bolj kakor jezičnokorenski. Toda revež je kmet, zato se ga kljub razširjenosti otepa vse, kar se hoče pogospoditi.

Med svojimi dijaki sem imel vedno koga, ki je hrestal z zadnjejezičnim r-om, čeprav ni bil doma iz krajev, kjer je ta reč splošno v navadi. Večkrat je hrestal tak, ki ni imel v družini nobenega vzornika ali posnemovalca v tej čednosti, včasih pa je tudi cela družina govorila, kakor bi orehe trla. Zato ne vem, ali je pripisati zadnjejezični r v takih primerih fizičnim nedostatkom v govorilnih organih, zanikrnosti domače vzgoje ali pa neke vrste dedovanju. Govorne posebnosti se namreč v družinah jako rade ohranjajo. V nekaterih primerih sem se prepričal, da je samo zanikrnost. Vedno pa je zelo težko učenca odvaditi jezičnokorenskega r-a in ga navaditi apikalnega. Pravijo, da je med odraslimi izredno redek, ki to zmore. Domnevam, da mišice, ki stopijo v akcijo pri artikulaciji sprednjega r-a, nekako zakrnijo pri tistem, ki uporablja zadnjejezični r. Kasneje jih je pa težko toliko okrepiti in uvežbati, da bi glas lepo in pravilno oblikovale. Nasprotno pa sem opazoval, da so otroci, ki so govorili

apikalni r, dosti lahko prehajali na zadnjejezičnega, prav lahko pa na uvularnega, ki je po zvoku in artikulacijskem mestu jezičnokorenskem zelo blizu. Prijatelj, ki je doma v Kamni gorici, mi je zatrjeval, da so njegovi rojaki prav lahko oponašali Kroparje, ki uporabljajo jezičnokorenski r, da pa ni nikdar slišal Kroparjev oponašati sosedo v Kamni gorici.

Najbrž bo težko uveljaviti zahtevo, naj se neapikalni r popolnoma prežene iz ust izobražencev. Kljub temu pa se mi zdi, da ne smemo vreči puške v koruzo in učence pustiti, naj vsak po svoje grči in prha, sicer izgubimo pravico zahtevati od drugih, naj opuste svoje domače posebnosti. Mest, ki zahtevajo vzoren slovenski izgovor, n. pr. radijskih napovedovalcev, igralcev in podobno, bi ne smeli oddajati tistim, ki ne zmorejo apikalnega r-a. Če pa misli zasebni govornik, da bo s hrestanjem poslušalce bolj ganil, mu ne smemo braniti. V šoli se pa moramo potruditi, da učence navadimo, kolikor se le da, apikalnega r-a. Seveda ne sme učitelj sam dajati slabega zgleda.

Privajati otroke na apikalni r zahteva veliko potrpežljivosti. Najteže je vzbuditi otroku voljo, da začne vztrajno poskušati. Večina se namreč kar vda v usodo, čeprav mora večkrat požreti kako oponašanje. Tem je treba vzbuditi prepričanje, da se da nadloga premagati in da jo je treba premagati. Nekajkrat mi je dobro uspelo, če je učenec skušal spraviti jezik v pravilno tresenje s takimi besedami kot drska, trska, trta, drdra, strah, trarara, zrno, srce in podobnimi. Zveze kr, gr, hr so pa malo koristne, pač zato, ker se k, g, h artikularijo blizu tam, kjer se izgovarja zadnjejezični r.

Nekatera naša narečja so nadomestila menda prav vsak labiodentalni v z bilabialnim spirantom, kakor ga govorimo v besedi vmes. Labiodental bi se moral govoriti, kadar se piše r pred vokalom in pred r-om (Cit. za II, r., II. izd., str. 208). V Citanki je opozorilo, da je napačen izgovor ofca mesto ovca, ki je tudi običajen v mnogih narečjih. Zdi se mi, da je preganjati bilabial prav tako potrebno kakor nemi labiodental, kjer ni upravičen. Težko pa verjetno nekoliko bolj. Ljudje iz krajev, kjer se je ugnezdil bilabial, največkrat zvenega labiodentala kar ne znajo izgovarjati. Labiodental zahteva bolj energično artikulacijo kakor bilabial, zato človeka precej »ženira«, dokler se toliko ne navadi, da gre avtomatično. To pa ni tako brž.

Neprilichen je tudi izgovor trdega l-a, ki ga prinašajo učenci iz raznih krajev. Pravega trdega l-a, ki ga je po Trubarju bilo treba »debelu pu Befiashku ifrezhi« (Škrabec, Jezikoslovni spisi, I. zv., str. 50), naš književni jezik nima več. Zato naj ga tisti, čigar domače narečje ga je ohranilo, govori samo takrat, kadar govori v svojem narečju, v književnem jeziku pa ne, čeprav je morda na častitljivo starino ponošen. Res pa je, da l pred i in e vokali doni nekoliko bolj zamolklo kakor pred ostalimi. Dijaki, ki prinesejo trdi »bezjaški« l v šolo, se pogosto sami popravijo. Vedno pa ne in zato je prav, če učitelj ne pozabi paziti. Včasih bo imel precej truda, preden bo učenec zadel pravi odtенок.

Manj težavna zadeva je nasprotna napaka, vnašanje tistega l-a, ki ga govorimo pred i, e, pred a, o in u. Ne vem, ali je tudi kako narečje, ki pozna to zameno. Vsi moji učenci, ki so imeli ta nedostatek, so bili iz meščanskih družin, ki niso gojile narečja, in so po večini imeli izrazito žensko vzgojo. Zato mislim, da je pravi vir te napake afektacija. Navadno je izginila, ko je učenec začel postajati samozavestnejši.

Pri učencih, ki prihajajo v Ljubljano, bodo med konsonantičnimi posebnostmi te najobičajnejše. Naj omenim še aspirirani izgovor nemih zapornikov, ki sem ga nekajkrat opazil. Nastane pod vplivom okolja, ki govori v jeziku z aspiratami. Pri otrocih čisto slovenske korenine ga ni. Popravljeni ga je treba, a je zelo težka naloga.

Ostale napake so po večini individualne. Teh je v ljudskih šolah verjetno precej več kakor v srednjih, kamor ne prihaja vse od kraja. Vendar se pa tudi

tu večkrat dobi kdo, ki nepravilno artikulira s in z. Včasih sta podobna angleškemu zvonečemu in nezvonečemu th, včasih je slišati poleg s in z še nekak f ali v, včasih celo nekak nosnik. Odpravljanje te napake je v šoli navadno brezuspešno, ker je večkrat v zvezi z okvarami govornih organov. Zamenjavanje sičnikov za šumevce in s tem zvezano mešanje zlitih c in č pa je zanikrnost in se da pregnati. Prav velik odstotek slabega in napačnega izgovora te vrste gre na rovaš slabega zobovja in okvar v nosu. Zato je v takih primerih najbolje dati učenca temeljito zdravniško preiskati. Včasih se stvar z zdravniško pomočjo lepo uredi, lahko se pa odkrije tudi čisto resna zadeva, ki bi se sicer zanemarila.

Čeprav zahtevajo vaje v lepem in pravilnem izgovoru dosti truda in časa, jih ne gre zanemarjati ali za malo imeti. Kdor se govornih napak in razvad ne otrese do mature, temu bodo verjetno za vedno ostale. Če se jih zaveda, mu rade jemljejo pogum, da se boji nastopati. Če se jih ne zaveda ali pa če jih ima za neko svojo specialiteto in jih razkazuje, z njimi žali uho poslušalcev in odbija, vrh tega pa krepí ohlapnost in šušmarstvo v jeziku. Zato se tega napora nikar ne strašimo.

Ivan Štrukelj

0 urejevanju ljudskega šolstva po svetu

I.

Belgija

Šolstvo je živ organizem. Preobrazujejo ga nastopajoče spremembe življenja. Kako je vse šolstvo odvisno od časovnega življenja, razmer in prilik, nam najjasneje kaže sodobnost. Da pa to stanje, kakršno je sedaj v šolstvu ob prehodu v mirno dobo ne bo ostalo tako, leži na dlani. Prilagoditi ga bo treba razmeram, prilikam in potrebam, kakršne pač bodo. Obdržati bomo morali le to, kar ima stalne osnove, vse ostalo pa bo urediti tako, da bo odgovarjalo žitju in bitju našega bodočega narodnega življenja. Prav je to! Upošteva naj se predvsem domačnost, domorodnost! Nikakor pa se ne smemo zaplankati za domačim plotom! Potreben je tudi pogled preko plota. In če se je kaj drugod obneslo kot nekaj dobrega, pametnega, otroški duševnosti in razmeram odgovarjajočega, zakaj bi se tedaj to ne upoštevalo tudi pri nas? Vse tuje pa je prej temeljito preštudirati in premisliti, je li sposobno za rast v naši zemlji in podnebjju? Že večkrat sem čul med našo inteligenco: Uvedimo belgijski, nizozemski, danski ljudskošolski sistem, pa bo ljudstvo zadovoljno z ljudsko šolo.

Oglejmo si najprej belgijsko ljudsko šolstvo in razlagajmo sproti, kaj bi bilo in kaj bi ne bilo sprejemljivo za naše prilike in razmere.

Osnova ljudskemu in sploh vsemu šolstvu v Belgiji je čl. 17. ustave, ki pravi: »Pouk je svoboden; vsak protiukrep je prepovedan!« Na osnovi te ustavne določbe lahko ustanavlja šole kdor koli hoče, starši pa lahko pošiljajo otroke v katero koli šolo hočejo. Vrh tega jim jamči v tem pogledu čl. 12. šol. zakona vso prostost. Kdor koli bi skušal vplivati na starše, da bi pošiljali svoje otroke v kako določeno šolo, bi bil kazniv. To lepo demokratično načelo so si priborili belgijski katoličani in na njem grade svoje šolstvo tako ljudsko in vse drugo.

Če se sedaj vprašamo: Ali bi gornje temeljno načelo sprejelo naše ljudstvo? Mislím, da bi zanj glasovala velikanska večina. Izjemo bi utegnili delati le nekateri učitelji, ki se tudi sedaj zelo trudijo, da jim ja ne uide kak učenec v kako

drugo ljudsko šolo. Navadno tiči tu zadaj prestiž ugleda ali pa gre za obstoj kake vzporednice. Pa da sem objektivni, moram resnici na ljubo priznati, da bi bil proti tudi kak veroučitelj, posebno župniki, ki gledajo na to, da se že otroci navežejo na farno skupnost, kar ima pa res nekaj zase, zlasti v večjih mestih, kjer je več šol. Čudno in za učiteljstvo je res neprijetno, če učenci iz domačega šolskega okoliša hodijo mimo domače šole v — drugo!

Pa pomislimo zdaj, čigave in kakšne so belgijske ljudske šole, ki so osnovane na gornjih načelih. Trojne so: simultanske občinske, verske od občine prevzete, verske od občine neprevzete. Verske šole se imenujejo tudi svobodne šole. Najsvobodnejša pa je ona verska šola, ki ni odvisna od občine v nobenem pogledu. Ljudskošolski razredi so tudi pri učiteljskih. V simultanskih občinskih šolah poučujejo svetni učitelji, v verskih večinoma le redovniki-ce, le tam, kjer teh ni dovolj, zlasti po večjih mestih in industrijskih krajih, pridejo v poštev tudi na verskih šolah svetni učitelji-ce.

Vsa gornja načela so sicer demokratična, mnogi se zavzemajo zanja, meni pa se upirajo v marsičem, najbolj pa v tem, da bi smel ustanavljati ljudske šole vsakdo — torej tudi vsak bandit?! Teža pa ne! To je morda dopustno le v državah, v katerih nimajo banditstva, kakor ga imamo na žalost po balkanskih deželah. Za izvajanje takega načela mora pač biti splošna ljudska npravstvenost na višji stopnji kot je pri nas. V Belgiji se ne pojavljajo taka tolovajstva, kakršna so pri nas in južno od nas, zato bi morali pri nas ustanovitelji ljudskih šol pač jamčiti za točno določen cilj, n. pr., da naj šola služi vzgoji za Boga, narod, državo!

Dalje ima ljudstvo v Belgiji pri ljudskih šolah odločujočo besedo. Kar ni popolnoma svobodnih, so podrejene splošni upravi občinskih svetov in odborov. Načelo je sicer za kraje z višjo umsko gladino sprejemljivo, tudi s pedagoškega stališča se mu ne da oporekati, toda pri nas imamo prav slabe izkušnje v tem pogledu. Naši občinski odbori še vedno obstojajo iz mož, ki mislijo, da je njih naloga šolo kakor koli že okrnjevati! Čast pa izjemam, le žal, da so redke!

Vse občinske belgijske ljudske šole so simultanske. V tem pogledu so našim enake. Poleg simultanskih pa obstojajo še verske, ki jih pri nas nimamo. Imamo sicer nekaj redovnih ljudskih šol, ki so pa tudi simultanske.

Belgijske verske šole pa so tisti element, ki daje ljudski šoli v Belgiji ugled in ki vzbuja skomine po ustanovitvah tudi v drugih državah. Vprašajmo se sedaj: Ali bi kazalo spremeniti pri nas sedanjo simultansko šolo v versko, bi bilo to sploh mogoče, ali bi bilo pripravljeno naše ljudstvo ustanavljati in vzdrževati poleg že obstoječih simultanskih ljudskih šol še posebne verske šole?

Kolikor poznam razmere, tedaj moram odgovoriti na zgornja vprašanja negativno, ker za to še nismo zreli ne umsko ne gmočno! Doslej smo ljudstvu vedno vpili, da naj mu šole zida pokrajina ali država. Enako smo zahtevali od države prispevkov za vse mogoče stvari in reči, samo požrtvovalnosti ga nismo učili. Ob taki demagoški vzgoji pač ne moremo pričakovati, da bi bili ljudje pripravljene kaj posebnega žrtvovati za načela, posebno ne v teh obubožanih časih.

Da bi pa prevzelo pri nas ljudsko šolo redovno učiteljstvo, je izključeno; ga ni! Tudi v Belgiji gre stvar nazaj, kakor bomo videli iz statističnega poročila na koncu članka.

Ljudske občinske simultanske šole vzdržujejo občine, province in država. Enako se vzdržujejo verske šole, prevzete od občin. One verske ljudske šole, ki jih občine niso prevzele, vzdržujejo ustanovniki sami, ki so navadno verski redovi pa tudi razne druge organizacije, včasih pa celo osebe.

Če se ozremo po naši domovini, tedaj ne najdemo drugih redov kot samo šolske sestre in uršulinke, drugih redov ali organizacij in oseb, ki bi bile pripravljene ustanavljati in vzdrževati ljudske šole, ni.

Nastavljanje učiteljstva izvršujejo na občinskih simultanskih šolah občinski sveti. Nastavitev je takoj definitivna. Na verskih šolah pa nastavlja učiteljstvo krajevna duhovščina. Nastavitev ni stalna, kar ni všeč svetnemu učiteljstvu, zato se združenje svetnih učiteljev zelo prizadeva, da bi doseglo tudi na teh šolah sigurnejši položaj. Tudi službena doba za doseglo pokojnine še ni določena, vendar dobi učitelj po 37 in $\frac{1}{2}$ službenih letih, pri čemer mu štejejo učiteljsko diplomu za 2 leti, $\frac{3}{4}$ vseh službenih prejemkov, kar znaša približno 3000 fr. mesečno. Redovni učitelji-ce prejemajo za polovico manjše prejemke in nimajo pokojnine. Redovniki pa, ki so bili nastavljeni na občinskih šolah, imajo prejemke svetnih učiteljev, le da so taki primeri zelo redki. Za dosego ravnatelj-skega mesta je potrebnih najmanj pet službenih let. Oddaja ga ista oblast, ki učitelje nastavlja, to je v občinskih šolah občinski sveti, v verskih krajevna duhovščina. V naših razmerah bi to ne šlo, dasi bi prav mnogi radi to dosegli, posebno so navdušeni za to ljudje z nasilniško nravo ter majhno dušo.

Da učiteljev redovnikov-ic ne nastavljajo občinski možje, t. j. kmetje, trgovci, gostilničarji, delavci in obrtniki, temveč le duhovniki, je umljivo.

Morda pa bi bila prikladna za naše razmere belgijska verska vzgoja? Oglejmo si stvar nekoliko natančneje. Po zakonu je verouk obligaten predmet v vseh ljudskih šolah. Staršem je pa dano njih prosti volji, da morejo otroke oprostiti od tega pouka. V takih primerih mora biti pouk drugih predmetov nevtralen. Če ni takih primerov, tedaj se poučuje tudi v občinskih simultanskih šolah verouk, če ne že zaradi stvari same pa zaradi konkurence z verskimi šolami. Poučuje ga navadno učiteljstvo samo, nadzira ga duhovščina. Tedensko je tega pouka za vsak razred $1\frac{1}{2}$ — to je 5 in $\frac{1}{2}$ ure, ki jih med tednom absolvirajo na ta način, da poučujejo verouk dnevno dvakrat, in sicer prvo polovico ob začetku pouka in zadnjo polovico končne dnevne ure. V občinskih simultanskih šolah se učiteljstvo kaj rado oprošča tega pouka, v mnogih ga oprošča duhovščina sama in to zaradi tega, ker mu ne zaupa. Po mestih in večjih industrijskih krajih je mnogo učiteljev areligioznih in celo antireligioznih.

Pa pomislimo, ali bi kazalo kaj posneti v belgijski verski vzgoji za naše prilike? Morda to, da bi učiteljstvo prevzelo pouk verouka? Takega učiteljstva, da bi mu Cerkev zaupala poučevanje verouka, pri nas še nimamo. Saj celo v redovnih šolah, kjer poučujejo čč. sestre redovnice, poučujejo verouk duhovniki. Ali bi kazalo pri nas zvišati število veroučnih ur od 2 tedenskih na $5\frac{1}{2}$ za razred? Če bi se to zgodilo, tedaj bi se čč. gospodje kateheti prijeli za glavo, tako bi bili obremenjeni. S tem torej tudi ni nič. Kaj tedaj, ko življenje vendar obupno kliče po izboljšanju vzgoje, ki pa ima svoje korenine samo v veri? Deblo, hrbtnica mora biti šoli njen vzgojni in učni načrt. Naš sedanji je v bistvu preveč materialističen. Spremeniti bi ga bilo tako, da bi izžareval v vse predmete verski sijaj ter dvigal mladino k Luči, Resnici, Ljubezni, Lepoti! To pa ni lahka stvar! Tega dela bi se morali lotiti veleumi, ki so hkrati: teologi, pedagogi, psihologi! Naš zadnji učni načrt so pa delali komunistično usmerjeni ljudje! Mi smo pa spali spanje pravičnega...

Izvajajo pa ideje učnega načrta učitelji, zato še tako lep načrt ne pomaga nič, če nimamo učiteljev, ki naj dajo načrtu meso in kri! V Belgiji imajo sedaj 81 učiteljskih in od teh 53 katoliških! In pri nas?...

Nadzorstvo nad šolami. Splošno nadzorstvo nad vsemi šolami ima država, nad verskimi šolami pa tudi škofijski odposlanci. Verouk nadzirajo duhovniki, ki jih škof imenuje in država potrdi, pri nas smo pa preživljali monstrem, da so komunistično nastrojeni nadzorniki nadzorovali gg. katehete, s čimer so pa bili nekateri kar zadovoljni, kar je tudi monstrem!

Končno si oglejmo še statistiko belgijskega ljudskega šolstva; lahko se iz nje kaj naučimo.

Statistika ljudskih šol iz leta 1936

Občinske simultanske deške šole 2430, dekliške 1318, meš. 1355, skupaj 5103.
Od obč. prevzete deške ver. šole 451, dekliške 1079, meš. 511, skupaj 2041.
Svobodne (neprevz.) deš. ver. šole 396, dekliške 481, meš. 431, skupaj 1308.

Skupno število deških ljudskih šol 3277, dekliških 2878, meš. 2297, skupaj 8452.

Vseh verskih šol je 3349, vseh občinskih pa 5103, tedaj občinskih 1754 več!

Pa oglejmo si še statistiko večernih šol, to so šole za mladino, ki je že zapustila ljudsko šolo. Občinskih večernih moških šol je bilo leta 1936 1066, za ženske 145, mešanih 39; skupaj 1250. Po občinah prevzetih verskih šol je bilo: za moške 24, za ženske 24, mešanih 4; skupaj 52! Svobodnih (od občin neprevzetih) verskih šol je bilo: za moške 41, za ženske 244, mešane 4; skupaj 289. Vseh večernih občinskih šol 1250, vseh verskih 341, tedaj občinskih 909 več! Po statistiki iz leta 1908 pa je bilo večernih občinskih šol 2176, verskih od občin prevzetih 95, neprevzetih (svobodnih) 2206, tedaj vseh verskih večernih šol 2301, torej 125 več verskih kot občinskih. Iz te statistike same že lahko povzamemo, da rastejo občinske šole na škodo verskih, kar pomeni, da se tudi v Belgiji zajeda materializem čim dalje bolj v šolstvo. Mogoče, da ima ta rastoči vpliv materializma tudi svoj delež v političnem življenju Belgijcev. Zgodovinsko izgleda stvar tako: dokler so prevladovale verske šole, so imeli v Belgiji katoličani v politični upravi večino, sedaj, ko prevladujejo občinske — so večino zgubili. Res je pa, da sprememba političnega položaja ni spremenila šolskega sistema. Po medsebojnem vzajemnem dogovoru vseh političnih strank je ostal tak, kakršen je bil. Bo-li pa ostal tak tudi v bodočnosti? To pa je vprašanje. Za enkrat, kakor kaže medsebojni dogovor, je vpliv katoličanstva še močan. Prihodnjic si hočemo ogledati šolstvo na Holandskem.

25 let obstoja pokrajinske šolske založbe

11. V. 1919 — 11. V. 1944

Petindvajsetletnico obstoja je praznovala z razstavo knjig, ki jih je izdala v 25 letih. Razstava je bila prirejena v Ulici 3. maja, v izložbenih oknih hiše št. 3. Ureditev razstave je bila zelo lična in zanimanje vzbujajoča. Videli smo v razstavi vse knjige, ki jih je založba izdala v teku 25 letnega obstoja tako za ljudske, meščanske, srednje, trgovske in specialne šole, pa tudi nekaj knjig za druge prosvetne smeri. Po razstavljenih knjigah smo lahko posneli, da teži šolska založba pri izdajah šolskih in drugih knjig predvsem po poglobljenem in razširjenem slovenstvu, po zunanjih oblikah in notranjih opremah pa po tehnični popolnosti in po vzbujanju umetnostnega čuta. Tudi to smo lahko povzeli iz razstave, da šolska založba ni navadno trgovsko podjetje, temveč neka naprava prosvetne oblasti v olajšano izboljševanje šolstva. Šolska založba se nam vidi kot regulator cen na knjižnem trgu, v etičnem in estetičnem pogledu pa kot spodbuda za vedno boljše in lepše knjižne izdaje. Pri izdajanju šolskih knjig je jemala v ozir tudi vse najnovejše psihološke, pedagoške in metodične časovne izsledke in ugotovitve, o čemer nam pričajo posebno ljudsko- in srednješolska berila, računice in še nekatere druge strokovne knjige. Omenim naj še, da je založba izdala v teku 25 let silno veliko gratis izvodov revnim šolam, le žal, da to ni razvidno iz statističnega poročila. Vsekakor pa zasluži, da pokrajinsko založbo šolskih knjig in učil učiteljstvo podpira zaradi kulturnega in tudi socialnega ozira. V študij priobčujemo statistiko o izdanih knjigah. I. S.

Predmeti	K n j i g e														Skupaj		Zemljevidi, stenske slike	
	z a š o l e												Ne- šolske					
	ljud.		sred.		mešč.		učit.		obrt.		trgov.							
	del	izd.	del	izd.	del	izd.	del	izd.	del	izd.	del	izd.	del	izd.				
Verouk	5	6													5	6		
Slovenščina	21	37	7	23	5	8			1	1					34	69		
Srbohrvaščina . . .	1	1													1	1		
Nemščina	3	3	7	11											10	14		
Francoščina			1	1											1	1		
Latinščina			12	12											12	12		
Grščina			1	1											1	1		
Zgodovina	2	3	3	4											5	7	1	2
Zemljepis			3	4	1	1							1	1	5	6	5	5
Prirodopis			4	6	1	1							3	3	8	10		
Kemija			2	2	2	2									4	4		
Blagoznanstvo . . .											2	2			2	2		
Računstvo	5	36			7	13	4	4	2	2	1	1			19	56		
Higijena			4	5									1	1	5	6		
Tem. filozof.			1	1											1	1		
Vzgojeslovje							1	1							1	1		
Gospodarska zn. . . .	1	1													1	1		
Gospodinjstvo													2	2	2	2		
Državoznanstvo . . .									1	1					1	1		
Korespondenca									2	2					2	2		
Knjižgovodstvo									1	1	1	1			2	2		
Mehanika									1	1					1	1		
Administracija													3	3	3	3		
Statistika													4	8	4	8		
Risanje									2	2					1	1	3	3
Petje — glasba	3	6	4	7			1	1							4	4	12	18
Razno													2	2	2	2		
Skupaj	41 ¹	93 ¹	49 ²	77 ²	16	25	6	6	10	10	4	4	21	25	147	240	6	7

¹ 3 knjige in 5 izdaja, ² 5 knjig v 5 izdajah, natisnjenih na Dunaju.

E. B.:

Spominčice na grob nadzornika A. Peterlina

(Ob polletnici njegove prerane smrti.)

Zakaj smo ob Tvojem svežem grobu onemeli vsi, ki smo Te poznali, zakaj nas je Tvoja tragična smrt tako pretresla, vse, ki smo cenili Tvoje delo in trud? Bil si vzgleden slovenski učitelj, neumoren in nesebičen, bil si znana osebnost ne le v Kočevju samem, kjer si prebil najlepši kos svojega življenja, ampak kot javen kulturni delavec tudi po vsem obsežnem kočevskem okraju. Nesrečno Kočevje je moralo v najtežji uri svojega razdejanja izgubiti ravno dve blagi duši, dve kulturni osebnosti — morala sta ga zapustiti Ti in g. dr. Eržen... Vidva

pač nikogar nista napadala, ker nista skoraj mogla sovražiti, in nihče vaju ni hotel napasti. Najtragičneje je bilo v vojnem času pač, da nista padla v boju z orožjem v roki, ampak zadeta od nesrečnega slučaja ob bombnem napadu na mesto. Ti, Lojze, v krogu svoje družinice, ki si ji bil skrben in vzgleden oče, a profesor Peter na svojem službenem mestu; oba sredi vestnega opravljanja poklicnega dela. Padla sta kljub temu kot junaka, ki sta vztrajala na svojih mestih neustrašeno tudi v tistih najtežjih dneh, kar jih pomni kočevska zgodovina!

Kdo Te je lahko bolje poznal, nadzornik Peterlin, kakor kdo od nas, ki smo Te že v dijaških letih mogli spoznati kot blago, plemenito dušo, kot odločnega in izkušnega človeka. Ko smo snovali dijaško društvo, smo se zatekli tudi k Tebi. Sedaj lahko rečem, da smo pri Tebi naleteli na največjo dobrohotnost in darežljivost, pa tudi s spodbudo in nasveti nisi štedil. Prišel si nam tudi predavat in prikazal si nam pravzor v našem velikem Slomšku s tako izbrano in toplo besedo, da je našla pot do mladih razboritih duš. Nam mladim dijakom si tudi rad govoril o vrednosti zdravja, da bi ga znali ceniti in da bi si vzgójili odporno telo. Potem smo videli, kako se boriš vseskozi za poštenje in pravičnost v kočevskem javnem življenju, kako se pridno udeležuješ kot občinski svetovalec in odbornik v raznih odsekih in društvi delu za splošno blaginjo. Ni nam ostala skrita tudi izredna Tvoja nadarjenost za gospodarska vprašanja doma, kjer si cepil razne sadike, vrtnaril in oskrboval svoje čebele, pa kmalu tudi v širši javnosti, ki si jo zastopal kot oblastni poslanec kočevskega okraja. V borbah in trenjih raznih političnih struj in strujic si znal vselej hoditi ravno pot kot značaj, zavedajoč se svojih jasnih krščanskih načel, ki si jih neustrašeno zastopal vse življenje. Razna nasprotovanja in navzkrižja Te niso oplašila, niso Ti vzela zagona in mirno ter samozavestno si prenašal bremena, ki Ti jih je kot javnemu delavcu in šol. nadzorniku nalažala odgovornost pred slovensko katoliško skupnostjo. Izšel si iz trde kmečke grude in ostal si ji zvest vseskozi kot najbolj zaveden in dejaven narodnjak, ne da bi se pri tem oziral na svoje osebne koristi. Kdor pozna z menoj kočevske razmere zadnjega četrstoletja, ta ve šele prav ceniti Tvoje žrtve, ko si v najtežjih časih in razmerah, v najostrejših trenjih in preizkušnjah kljuboval preganjanju in težavam, ki o njih katero koli drugo naše mesto še pojma nima. Prav zato se mi zdi sedaj Kočevje tako brezdušno prazno. Kadar koli sem ga obiskal, sem Te vselej stopil pozdravit, nekoliko iz spoštljive hvaležnosti, nekoliko pa zato, ker sem ob Tebi čutil živo spojnico kočevskega življenja. Vselej si se me razveselil in me rad obveščal o vseh važnejših dogodkih in menah v kočevskem mestu in okraju. Največkrat si bil na kakšni seji in moral sem počakati, da si se vrnil. Kljub utrujenosti si me prijazno dolgo zadržal v razgovoru. Tako sem odhajal — četudi sem ostajal v mestu le preko noči — dobro poučen v glavnem o vseh kočevskih zadevah.

Bil si zaveden in vnet Slomškar in ni ga bilo skoraj zborovanja Slomškove družbe, da bi se ga ne udeležil, navadno skupno s svojo gospo soprogo, tudi učiteljico. Tako smo se večkrat vozili skupaj v Ljubljano ali pa smo se dobili po zborovanju. Ko pa Te je klicala dolžnost pod orožje, si se takoj odzval in se po polomu vrnil srečno nazaj v krog svoje družinice, kjer si se počutil vedno najbolj srečnega in zadovoljnega. Po italijanski zasedbi si imel težko stališče, preživel si vrvež preseljevanja Kočevarjev in sedaj si moral izpiti do dna še najgorenkejšo čašo trpljenja, ki je moglo zadeti to nesrečno Kočevje. Padel si kot padle hrast — žrtev vojne in zapustil družinico, na katero si bil ponosen in si ji tako skrbno pripravil nov dom na Viču, kamor bi se po svoji grapavi življenjski poti tudi sam rad podal uživat zasluženi pokoj. Bog pa Ti ga je namenil že prej pri Sv. Križu. Odšel si k Njemu po večno plačilo za vse trpljenje in žrtve, ki si jih utrpel za svojo družinico in svoj ljubljani slovenski narod. Ostani še naprej nadzornik naše šole in vzgoje in naš odposlanec zgoraj v nebesih.

Pokojni šolnik Alojzij Peterlin se je rodil 25. svečana 1891. v Dolščaku pri Robu (Velike Lašče). Učiteljski zrelostni izpit je napravil l. 1911. v Ljubljani in bil še tisto jesen nastavljen v Fari pri Kostelu, kjer je učiteljeval do 8. sušca 1920, ko je bil prestavljen v Kočevje. Farani ga imajo še sedaj v dobrem spominu kot vestnega in prizadevnega vzgojitelja in učitelja. V Kočevju so vladale tedaj vse prej kot rožnate razmere v narodnostnem in strankarskem oziru. Tako ni čuda, da je bil dvakrat razrešen šolskega nadzorništva, potem ko je bil prvič postavljen 27. kimovca 1924. Že 18. listopada istega leta je bil razrešen prvič in, ko je bil 28. listopada 1927. spet nastavljen za sreskega šol. referenta, je ostal do 28. majnika 1930. v tej službi, ko je bil razrešen drugič in 6. kimovca 1936. znova postavljen na to mesto. Od tedaj pa je bil v tem zvanju do svoje smrti, skupno torej nad deset let.

Pokojnik je bil vnet organizator. Ni se udejstvoval samo v šolstvu, ampak je bil nad vse marljiv tudi kot občinski odbornik in oblastni poslanec, zlasti pa kot odbornik, odn. predsednik v raznih društvih (tako v Prosvetnem društvu, Sadjarskem in Čebelarskem društvu, pri Kmetijski podružnici in Protituberkulozni ligi). Dolgo vrsto let je bil tudi upravitelj obrtno-nadaljevalne šole v Kočevju.

Stalno je sodeloval tudi pri cerkvenem slovenskem petju, ki mu je s svojo vnemo ravno on največ pripomogel do veljave v Kočevju še v času dekanovanja pok. F. Erkerja. Postavil se je za enakopravnost slovenskega cerkvenega petja in bogoslužja kakor malokdo drugi. Zaradi svoje odločne katoliške zavednosti pa se je moral nekaterim zameriti. Tisti, ki jim je bil dober in jim pomagal, so mu stavljali ovire in mu celo stregli po življenju. Razumljivo je, da je to njemu, ki je bil izredno miroljuben in je obsojal vsako nasilje po eni strani, po drugi pa bil resničen narodnjak in zaveden Slovenec v kraju ter je tudi za narodno stvar v Kočevju ves čas delal in tudi veliko storil, grenilo zadnje dni, ko je videl med lastnimi ljudmi tako zlobo, namesto da bi žel hvaležnost. Naj bodo te besede ob polletnici skromno priznanje njegovemu čistemu in odkritemu šolskemu, in narodno-prosvetnemu prizadevanju v tem tako zamotanem in nehvaležnem kočevskem koščku naše domovine. Po tolikem trnju in trpljenju, katerega kupo je 12. grudna 1943 v Kočevju izpil do dna, naj mu sveti tem lepše večna luč!

Književne vesti

Emilijan Cevc: Preproste stvari. Zalozila »Nova založba« v Ljubljani 1944. Opremil akad. slikar Riko Debenjak. Str. 237. Cena polplatno 64 lir, platno 74 lir, bibliofilska izdaja 96 lir.

Zdi se, da skromni naslov te knjige pomenljivo prikriva njeno notranje bogastvo, ali pa hoče vnaprej povedati, da so vse velike stvari v življenju vsakdanje in preproste. Kazalo nam našteje dvajset takih preprostih stvari, ki jih pisatelj v uvodu imenuje »moje bogastvo«, podobe pred vsakim poglavjem pa nazorno kažejo, da so te stvari: vrata, miza, bogkov kot, zibelka, postelja, skrinja, peč, cokle, luč, kropilček, pratika, rožni venec, vrč, kruh, vino, studenec, znamenje itd. Te preproste stvari naše hiše, posebno kmečke, spremljajo človeka od rojstva do smrti, pri vsakdanjem delu in domačih obredih, so naš začetek in ko-

nec, vsebina preprostega starega življenja, le da jih današnji čas neusmiljeno odmika in nanje pozablja. Tukaj imamo zbrane in ubrane v prelepo celoto. Motili pa bi se, ko bi mislili, da pisatelj spremlja te narodne starosvetnosti s kakim poučnim čustvovanjem ali strokovnim opisovanjem, vse v tej knjigi je pravo pesniško doživetje, živa pesem, ki hkrati zajema tudi modrost in spodbudo. To je tista nova in svojevrstna pesem, ki se je v prejšnjih časih tu in tam pri nas že oglašala v posameznih utrghanih glasovih o domači zemlji in človeku, pa je ni nihče tako do kraja, tako vdano in iz dna srca izpel. V tej knjigi se v novo enoto prelivata dve skrajnosti: ljudska in umetna poezija, muka mislečega človeka in slabost otroške vernosti, častitljivo zdravje starodavnosti in lepota k svetlobi stremeče mladosti. Pisatelj je posvetil knjigo »zemlji, ki me je rodila,

zemlji in njenim ljudem pod gorami«, namenil pa jo je nam vsem, ki preživljamo veliki prevrat današnjih dni in smo prav te knjige silno potrebni. To pesniško in spodbudno berilo nam bo pravo praznično opravilo, saj je vsak odstavek v nji tehten in dragoceno lep.

V skladu z notranjo vrednostjo je tudi zunanja oprema te knjige: odličien papir izbran tisk in zlasti bogata ilustracija. Za vsako teh »preprostih stvari« je napravil akad. slikar Riko Debenjak na celo stran perorisbo, slikar se prelepo srečuje s pesnikom, v istem občutju, v narodni in umetni upodobitvi vseh teh veličastno preprostih stvari. Tako bo ta edinstvena knjiga prava prazniška dobrotja, izreden dar za današnji čas. Zaradi tega je založba oskrbela tudi 300 izvodov na posebnem papirju; ti izvodi imajo zaporedne številke in pisateljev lastnoročni podpis.

Anton Erjavec: »Mladostni plameni«. Izbral in uredil Dr. Ivo Česnik. Založila Družba sv. Mohorja v Ljubljani 1944.

Pred 34 leti umrl, komaj 22 letni pesnik Anton Erjavec je živel v oni razgibani dobi, ko so se pojavljale pri nas nove literarne struje in je rodila moderna z Župančičem, Cankarjem in Murnom najlepše literarne sadove. Dobro razgledani po tujih književnostih so se vsi ti vračali na domača tla, v pristnost in domačnost svoje zemlje.

Ob teh je rastel tudi Erjavec, ki je šel isto pot in še iskal svoj pesniški izraz. O njegovem resnem literarnem študiju nam pričajo tudi v zbirki priobčeni odlomki iz književnih razprav in literarna pisma prijatelju Česniku. Iz teh fragmentov razberemo, da je Erjavec posebno vzljubil dva izrazito ljudska barda, Skota Burnsa in Rusa Koljčova, ter velikega Ukrajince Ševčenka. Tudi Puškin ni šel brez sledu mimo njega. (glej n. pr. pesem »Vran« na str. 47.)

Izbor Erjavčevih pesmi je po 34 letih oskrbel njegov prijatelj in mladostni tovariš dr. Ivo Česnik. Zelo informativen literarno-kritičen uvod pa je napisal Janko Moder.

Erjavčeve pesmi so zaslužile, da se rešijo pozabljena, ne samo iz pietete do pokojnika, ampak tudi zato, da pokažejo naši površni dobi, kako so se včasih pripravljali na svoj poklic oni, ki so hoteli svojemu narodu kaj novega povedati. Marsikatera teh pesmi pa je še danes branja vredna.

Erjavec je sodeloval največ v »Vrtcu« in »Angelčku«. Njegove otroške pesmi so preproste, nazorne, živahne po ritmu in šegave, prav kakor morajo biti pesmi za mladino. Pozneje se je pridružil tudi »Domu in svetu« ter je dobila njegova pesem bolj meditativen značaj.

Pesnikova zapuščina je razmeroma zelo obilna. Saj je pesnil komaj šest let, a je že v tej zbirki 85 pesmi, tri kratke proze ter nekaj odlomkov iz člankov in ocen. Ostalih

pesmi, ki jih ni v tej zbirki, a so izšle v različnih listih, navaja urednik v kazalu še 145.

Naj še pripomnim, da sta zašli pomočoma v to zbirko tudi dve pesmi, ki nista Erjavčevi, ampak Ločniškarjevi (»Ob nevihti«, str. 38, in »Pravljica«, str. 50).

Fr. L.

Pavel Kunaver: Skozi led in sneg. Povest za mladino. Z risbami opremil Marij Pregelj. Izdala Nova založba v Ljubljani 1944. Str. 142. Cena 48 lir.

Pavel Kunaver že nekaj časa v prikupni pripovedni obliki buči v mladini zanimanje za naravo in ji nazorno prikazuje posebnosti naše zemlje. V potopisu »Skozi led in sneg« spremlja Slovenca Jožka Hribarja, kako mora z doma za kruhom in kako na jadrnici plove iz Trsta po Sredozemskem morju, mimo Vezuva in skozi Gibraltar, nato v Amsterdam in London, mimo Islandije, in kako se nazadnje pridruži raziskovalcem v ledenih puščavah Grenlandije.

Pisatelj zna neprisiljeno povezati poučno snov v dogodivščino; beremo zanimivo povest, ne da bi opazili razlagalca, povrhu pa ima zgodba zdravo vzgojno jedro. Ob težkem delu na ladji, v zvestobi in požrtvovalnosti, ob dobrih pa tudi ob neprijaznih tovariših si Jožko Hribar utrdi značaj in nazadnje doseže svojo srečo. Podobnega mladinskega slovestva imamo Slovenci prav malo. Kunaverjeva povest je gotovo med najboljšimi svoje vrste. Danes, ko je svet na vse strani odprt, nam je zemljepisno in naravoslovno znanje živa potreba, bo tudi pričujoča povest dobrodošlo berilo za odraščajočo mladino.

Krvavi cvet iz Rožnega dola je naslov knjižici, ki jo je spisala tovarišica Francka Galovič, izdal pa Salezijanski inspektorat v Ljubljani. Opisano je življenje in delo pokojne tovarišice Marice Nartnikove, ki so jo umorili tolovaji. Prav je, da razširimo knjižico med ljudstvom. Nekaj zaslepljenih učiteljev je ponižalo med ljudstvom učiteljski stan, zato moramo skrbeti, da mu vrnemo ugled. Fr. Galovičeva nam je na zgledu mučenice pokazala način in pot. Kdor pobljže pozna še druge žrtve iz učiteljskega stanu, naj jih opiše na podoben način. K temu nas kliče kat. vera, tovarištvo in skrb za stanovski ugled!

Šolska vest

Gospod svetnik p. Arhanžel Appej, katehet v ljudski šoli na Viču, je zopet v šoli med ljubo mu mladino. Odluk upokojitve je višja oblast uničila, kar je vzelo učiteljstvo, mladina in ljudstvo z veseljem na znanje. Tudi »Slovenski učitelj« jemlje to z zadovoljstvom na znanje, preklicuje že objavljeno poročilo o upokojitvi, vsebino o delu pa neokrnjeno vzdržuje in izreka oblasti, ki je upokojitev odstranila, svoje priznanje!

Ivan Sergejevič-Turgenjev

Očetje in sinovi

»Zvok lastnih besed silno učinkuje na človeka.« — Ko bi se učitelji pripravljali z glasnim govorjenjem na pouk, bi spoznali pomembnost tega stavka.

»Vsakdo se mora vzgajati sam! Kar se pa tiče časa, zakaj naj bi bil odvisen od njega? Naj bo rajši čas odvisen od mene. Ne, prijatelj, to je sama razbrzdanost, brezglavost!« — Res je, da se dobijo ljudje, ki so se vzgojili sami, vendar so taki le izjeme. Večino ljudi vzgoji doba, v kateri živijo.

»Sila v vreči ne utajiš.« — Obrnemo to rečenico prav lahko na človeško naravo, o kateri pravimo: Če jo preženemo skozi okno, pride skozi vrata nazaj!

»Osebnost — to je pglavitno; trdna mora biti kakor skala, kajti na nji je zgrajeno vse.« — Ali vzgajamo osebnosti po naših šolah, ali natezamo vse na eno kopito?

»Vi vse zanikate, ali točneje, vse rušite... ampak treba je tudi graditi,« je očital nihilistom, ki so rodili sedanje komuniste.

»Materializem je bil že večkrat v modi in še vselej se je pokazalo, da je nezadosten.« — Ne le nezadosten, temveč poguben, da bolj biti ne more!

»Otroci čutijo, kdo jih ima rad.« — Z ljubeznijo je mogoče mladino pridobiti, z vsem drugim pa odbiti. Ali se zavedamo vsi vzgojitelji tega dejstva?

»Naredila je čez slingo križ in naročila, naj mu povedo, da je križ rešitev uganke.« — Življenje je le v Križu! Vzgojitelji, zavedajmo se tega!

Pomladne vode

»Vsepovsod večno eno in isto premlevanje nič, ista mlačva prazne slame, večno ena in ista napol resna, napol zavedna samoprevara — naj se otrok zamoti s čimer koli, samo da ne joče — nazadnje pa nenadoma pride starost, kakor se ti vsuje sneg na glavo, in z njo tisti neprestano stopnjujoči se, razpadajoči strah pred smrtjo...« — Če prav pomislimo, pa ne bomo rekli, da ni tako!

»Smrt je stara stvar, a vendar vsakemu nova.«

»Lepo je le tam, kjer ni nas.«

»Življenje mineva od želje po novem.«

»Kdor se jezi na svojo bolezen, jo gotovo premaša.«

»Čemur ni pomoči, o tem je sramotno govoriti.«

»Slabotni ljudje nikoli ničesar ne končujejo sami, temveč zmeraj čakajo konca.«

»Slabotni ljudje pri govorjenju s samimi seboj radi uporabljajo energične izraze.«

»Ni je na svetu mogočnejše... in slabotnejše stvari, kot je beseda.«

»Biti močan, energičen — ni mogoče hoteti, to mora biti v njem.«

»Leteče ribe se lahko nekaj časa drže v zraku, vendar morajo kmalu pasti v vodo.«

== Ljudska tiskarna v Ljubljani

Najmodernejše urejen grafični zavod
Kamnotisk — Offsettisk — Bakrotisk — Klišarna
Kvalitativni izdelki v tiskarni in knjigoveznici

== Ljudska knjigarna v Ljubljani

Založba šolskih in drugih knjig
Zaloga domačega in tujezemskega dobrega tiska

Podružnica „Ničman“ v Ljubljani: Bogata zaloga devocionalij, knjig, šolskih in pisarniških stvari

LJUDSKA POSOJILNICA V LJUBLJANI

ZADRUGA Z NEOMEJENIM JAMSTVOM

sprejema hranilne vloge
v vsaki višini in jih naj-
ugodnejše obrestuje,
daje posojila na vknjiž-
bo in proti poroštvu

★

v lastni palači v Ljubljani, Miklošičeva c. 6
nasproti hotelu Union

**Posojilnica je bila
ustanovljena l. 1895**

Mestna hranilnica ljubljska

izplačuje »A vista vloge« vsak čas,
»navadne« in »vezane« po uredbi

P U P I L A R N O V A R N A I

Sodnodepozitni oddelek, hranilniki, te-
koči račun. Za vse vloge in obveze jamči

Mestna občina ljubljanska